VõrumaaPartnerluskogu

Arengustrateegia 2014 – 2020

Sisukord

Mõisted 4

Sissejuhatus 6

1. Kohalik tegevusgrupp ja liikmeskond 7

1.1. MTÜ Võrumaa Partnerluskogu kirjeldus 7

2. Eelmiste perioodide kogemus 9

2.1. Toetuste jagunemine 9

2.2. Strateegia eelmise perioodi eesmärkide täitmine 11

3. Tegevuspiirkonna olukorra analüüs 13

3.1. Geograafiline ühtsus: külgnevus, rahvastik, looduslik aspekt 13

3.2. Majanduslik ühtsus: tegevusalad, tööhõive ja selle kvaliteet, infrastruktuur 13

3.3. Kultuuriline ja sotsiaalne ühtsus: piirkondlik eripära, ühistegevused, sotsiaalne aktiivsus 15

3.4. Kogukonnateenus 16

3.5. Tegevuspiirkonna arengupotentsiaali ja -vajaduste kirjeldus 17

4. Strateegiline mudel 21

4.1. Visioon 21

4.2. Strateegilised suunad ja eesmärgid 21

4.3. Integreeritus ja uuenduslikkus 22

5. Meetmed 24

5.1. Meede 1: Küla- ka kultuurimeede 24

5.1.1. Alameede 1.1 – Külakogukondade arendamine (Art 20) 24

5.1.2. Alameede 1.2 – Kogukonna arendamine läbi ühiskoostöö (Art. 35 ja Art. 14) 26

5.2. Meede 2: Ettevõtluse meede 27

5.2.1. Alameede 2.1 – Ettevõtluskeskkonna arendamine (Art. 35, Art. 45, Art. 17, Art. 19, Art. 14) 27

5.2.2. Alameede 2.2 – Väiketootmisettevõtete arendamine (Art. 45, Art. 19, Art. 14) 30

5.3. Riigisisese- ja väliskoostöö meede (Art. 44) 32

6. Meetme hindamiskriteeriumid 35

7. Koostöö teiste partnerlustega 2014 – 2020 37

7.1. Siseriiklik koostöö 37

7.2. Rahvusvaheline koostöö 38

8. Arengustrateegia sidusus ja vastavus Eesti-siseste LEADER spetsiifiliste eesmärkidega 40

8.1. Eesti-sisesed LEADER spetsiifilised eesmärgid ja nende sidusus VPK strateegiliste eesmärkidega 40

9. Seosed piirkonnas olulist mõju omavate arengudokumentidega 41

9.1. Seosed tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste arengukavadega 41

9.2. Seosed teiste strateegiliste arengudokumentidega 43

10. Strateegia elluviimise jätkusuutlikkus 48

11. Kaasamise strateegia koostamine 50

12. VPK arengustrateegia seire, enesehindamine ja uuendamise kord 52

13. Juhtimine ja töökorraldus 53

14. Võrumaa Partnerluskogu rakenduskava eelarve jaotus aastateks 2014 – 2020 55

14.1. Kohaliku tegevusgrupi ülalpidamiskulude eelarve 55

14.2. Strateegia meetme rakendamise eelarve 55

Lisa 1. Geograafiline ühtsus: külgnevus, rahvastik, looduslik aspekt 56

Lisa 2. Majanduslik ühtsus: tegevusalad, tööhõive ja selle kvaliteet, infrastruktuur 60

Lisa 3. Kultuuriline ja sotsiaalne ühtsus: piirkondlik eripära, ühistegevused ja sotsiaalne aktiivsus 72

Lisa 4. Kogukonnateenuse uuringu kokkuvõte 75

Mõisted

VPK – Võrumaa Partnerluskogu

KOV – kohalik omavalitsus

MTÜ – mittetulundusühing

LEADER – tuleneb lühendist, mis tähistab prantsuskeelset lauset *Liaison entre actions de développement de l'economie rurale* (tõlkes: seosed maamajandust arendavate tegevuste vahel). LEADER on Euroopa Liidu ühenduse algatusprogramm, mille eesmärgiks on edendada kohalikku elu maapiirkonnas läbi kohaliku tasandi koostöö, aidates luua kohalikel partnerlustel põhinevaid maaelu arengustrateegiaid.[1]

Kogukonnateenus – kogukonna vajadustest lähtuv kogukonna liikmelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis aitab kaasa kogukonna heaolule, arengule ja/või töökohtade loomisele.

Avalik teenus – avalike ülesannete täitmisel üldistes huvides osutatav teenus, mis on suunatud avalike hüvede pakkumisele, avaliku ülesandega kaasnevate kohustuste täitmisele või põhiõiguste ja -vabaduste ning huvide kaitsele.[2]

Ühisprojekt – projekt, millesse on kaasatud vähemalt kaks üksust, kellest vähemalt üks ei ole kohalik tegevusgrupp. Ühisprojekt viiakse ellu tegevuskava raames. Ühisprojekti partner ei saa olla ühisprojektitaotlust esitava taotleja liige (nt sellise MTÜ liige, kes esitab taotluse) või taotlejaga muul moel seotud isik (nt ema- ja tütarettevõtted, samad juhatuse liikmed või omanikud jms).

Koostööprojekt – ühisprojekt, mille osapoolteks on kohalikud tegevusgrupid.

Tegevusgruppide riigisisene koostöö – kahe või enama Eesti kohaliku tegevusgrupi omavaheline koostöö strateegia rakendamiseks (riigisisese koostööprojektid).

Tegevusgruppide riigiväline koostöö – ühe või enama Eesti kohaliku tegevusgrupi ning ühe või enama välja poole Eestit või Euroopa Ühendust tegutseva LEADER või LEADERi tunnustega kohaliku tegevusgrupi koostöö strateegia rakendamiseks (riigivälised koostööprojektid). LEADERi tunnustega kohaliku tegevusgrupi all mõistetakse maapiirkonna kohalike avalik-

---

[1] Maaeluministeerium. [https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/maaettevotlus-ja-maaelu/leader]

[2] M. Kreinin, (2009). „Avalikud teenused – kuidas luua kodanikule meelepäraseid ja omavahel integreeritud teenuseid?“ Ettekanne Siseministeeriumi regionaalvaldkonna ametnikele. Viidatud Siseministeeriumi tellimusel koostatud „Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegeerimine kodanikeühendustele“ (2009) lõpparuande vahendusel. [https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/simdel_raport.pdf]

õiguslikest ja eraõiguslikest isikutest partnerite rühm, kes rakendab kohaliku arengu strateegiat liidus või liidust väljaspool ning muu kui maapiirkonna kohalike avalik- õiguslikest ja eraõiguslikest isikutest partnerite rühm, kes rakendab kohaliku arengu strateegiat.

Uuenduslikkus – on teenus, toode või tööprotsess, mida taotleja tegevuspiirkonnas varasemalt ei ole pakutud või toodetud ja mis muudab oluliselt taotleja senist töökorraldust ja/või loob uusi lahendusi.

Sissejuhatus

Võrumaa Partnerluskogu on üks kohalikest LEADER-tegevusgruppidest Eestis, millel on hetkeseisuga 66 liiget, neist 10 avaliku sektori esindajad, 20 ettevõtjat ning 36 kolmanda sektori organisatsiooni. Käesolev arengustrateegia on Võrumaa Partnerluskogu kui organisatsiooni ja selle tegevuspiirkonna arendamise aluseks aastatel 2014 – 2020.

Strateegia koostamisel on arengustrateegiasse põimitud LEADER-lähenemist iseloomustavad põhielemendid:

1. element: piirkonnapõhised kohaliku arengu strateegiad
2. element: altpoolt tulev algatus
3. element: avaliku ja erasektori partnerlus, kohalikud tegevusgrupid
4. element: uuenduste tegemise soodustamine
5. element: omavahel seotud ja mitut valdkonda hõlmavad toetusmeetmed
6. element: võrgustikutöö
7. element: koostöö

Arengustrateegia sihtrühmad pole varasema strateegiaga võrreldes muutnud ja seega on jätkuvalt peamisteks tegevussuundadeks ettevõtluse (sh ettevõtjate koostöö) ning kogukondade areng. Lisandunud on riigisisese ja väliskoostöö meede.

Ka seekordse arengustrateegia koostamisel peeti oluliseks kaasamise põhimõtet ning seega korraldati visioonide, strateegiliste eesmärkide ja meetme väljatöötamisel mitmeid arutelusid, õppereise, nõupidamisi ja seminare.

1. Kohalik tegevusgrupp ja liikmeskond

1.1. MTÜ Võrumaa Partnerluskogu kirjeldus

Tegevusgrupi taust

Võrumaa Partnerluskogu asutati 2006. aasta 4. aprillil 30 asutajaliikme poolt, kellest 8 esindasid avalik-õiguslikku sektorit (kohalikud omavalitsused) ning 22 erasektorit (8 äriühingut, 3 füüsilisest isikust ettevõtjat, 11 mittetulundusühingut). Tegemist on vabatahtliku ühendusega, mis loob läbi projektipõhise tegevuse toetamise uusi ning edasiviivaid võimalusi maapiirkonna arenguks tegevuspiirkonnas toetuste eraldamise ja uute algatuste ellukutsumise kaudu.

MTÜ Võrumaa Partnerluskogu on LEADER piirkondlik tegevusgrupp, mis ühendab Võrumaa kümmet valda (Antsla, Haanja, Lasva, Mõniste, Rõuge, Sõmerpalu, Varstu, Urvaste, Vastseliina ja Võru vald). MTÜ Võrumaa Partnerluskogu on avatud ning avalikes huvides tegutsev juriidiliste isikute vabatahtlik ühendus, mille põhieesmärgiks on kohaliku initsiatiivi ning kohaliku elu arendamine, tegevuspiirkonna integreeritud strateegia koostamine, elluviimine ja arendamine tuginedes kolme sektori partnerlusele.

Joonis 1. Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkond

Liikmeskond

Võrumaa Partnerluskogul on 66 liiget, neist 10 avaliku sektori esindajad, 20 ettevõtjat ning 36 kolmanda sektori organisatsiooni.

Tabel 1. Võrumaa Partnerluskogu liikmed

Omavalitsused	Ettevõtjad	Organisatsioonid
Rõuge Vallavalitsus, Vastseliina Vallavalitsus, Sõmerpalu Vallavalitsus, Urvaste Vallavalitsus, Lasva Vallavalitsus, Haanja Vallavalitsus, Varstu Vallavalitsus, Mõniste Vallavalitsus, Võru Vallavalitsus, Antsla Vallavalitsus	OÜ „Ossipe talu“, Kapa Puit OÜ, OÜ AP PUIT, OÜ VIPSON PROJEKT, M J Andruse talu, Võhandu Põllumajanduse OÜ, Jarek Jõela, Agreva OÜ, Uhtjärve Ürgoru Nõiariik OÜ, OÜ Jule, OÜ Ööbiksaare Palkmajad, Kolotsi Talu OÜ, MetalSpec OÜ, Management OÜ, Koidulill OÜ, Metsavenna Turismitalu OÜ,17. OÜ Puigar, Annikafarm OÜ, AS Lapi MT, Osula Oss OÜ	Antsla Talupidajate Selts, MTÜ Tsooru V-klubi, Aktiivsete Puigalaste Selts, noorsooühing Rõuge Noorteklubi, MTÜ Ääremaa Noored, Tsolgo Arendusühing, Siksali Arendusselts, Mittetulundusühing Plaani Kotus, MTÜ Sulbi Maarahva Selts, Kurenurme Külaselts, Osula Külaselts, Alaveski loomapark, Tagaküla Laulu-Mängu Selts "Kungla", Voki Külaselts, Krabi külaselts, Vastseliina Piiskopilinnuse SA, MTÜ Omatehtud, MTÜ Kaksküla, MTÜ Maaterake, MTÜ Juba Külaselts, MTÜ Võrumaa Turismiliit, MTÜ Sõmerpalu Külaselts, MTÜ Kodukant Otsa, MTÜ Rõuge Kaugtöökeskus, MTÜ Rõuge Priitahtlikud Pritsimehed, Haanja Tantsu Mängu Laulu Selts, MTÜ Eesti Kodanikuajakirjanduse Selts, Viitina Jahiselts MTÜ, MTÜ Kaikamäe, MTÜ Krabi jahiselts, MTÜ Antsla Tehnikaspordiklubi, EELK Rõuge Maarja kogudus, MTÜ Rõuge Spordiklubi, EELK Urvaste Püha Urbanuse Kogudus, MTÜ Navi Külaselts, MTÜ Sõmerpalu Jahtkond

2. Eelmiste perioodide kogemus

2.1. Toetuste jagunemine

Perioodil 2009 – 2014 esitati Võrumaa Partnerluskogu kaudu PRIA-le kokku 495 projekti, neist 289 said Võrumaa Partnerluskogu poolt positiivse otsuse ja ellu viidi 264 projekti. Küla- ja kultuurimeetmesse esitati 256 projekti, millest positiivse otsuse said 147 projekti ning ellu viidi neist 140. Ettevõtluse meetmesse esitati 123 projektitaotlust, positiivse otsuse said 82 projekti, millest ellu viidi 68 projekti. Noorte meetmesse esitati 116 projektitaotlust, millest positiivse otsuse said 60 ja ellu viidi 56 projekti. Kõige aktiivsem meede oli küla- ja kultuurimeede oma kahe alameetmega, järgnes ettevõtluse meede ja seejärel noorte meede.

Joonis 2. Esitatud ja rahastatud projektide arv perioodil 2009 – 2014

2010. ja 2011. aasta olid taotluste arvult sarnased, esitati vastavalt 82 ja 83 taotlust. Võrumaa Partnerluskogu tegevusgrupi jaoks oli taotlemise osas kõige aktiivsem 2012. aasta, mil esitati 186 taotlust. Kui eelnevatel aastatel on meetmetesse esitatud taotluste arv püsinud enam-vähem sarnasel tasel, siis 2012. aastal kahekordistus pea igas meetmes taotluste arv.

Joonis 3. Taotluste kogusumma ja eraldatud toetus

2009. aastal toimus esimene taotlusvoor, mil esitati kokku 122 taotlust ja neist rahastati 71 taotlust. Esitatud taotluste kogusumma oli 2 806 981 eurot ja toetuse suuruseks 1 059 024 eurot. Kõige enam esitati projekte noorte meetmesse. 2010. aastal esitati kokku 82 projektitaotlust, millest rahastuse said 49 taotlust. Taotletav summa oli 1 047 000 eurot ja toetust määrati 588 172 eurot. 2011. aastal algas LEADER teine periood, mis toimus aastatel 2011 – 2013, ning perioodi eelarve kasutamise lõpptähtaeg oli 2015. aasta 30. juuni. 2011. aaastal esitati kokku 83 projektitaotlust summale 990 500 eurot ning rahastati 56 projektitaotlust, toetust määrati summas 703 517 eurot. Kõige aktiivsemaks taotlusperioodiks oli 2012. aasta, mil taotleti summas 3 115 781 eurot ja toetusi määrati 1 193 894 euro ulatuses. 2013.–2014. aastal toimus neli taotlusvooru (2014. aastal jagati 2013. aasta voorude kasutamata vahendeid), toetusi taotleti summas 142 079 eurot, toetusi määrati summas 114 382 eurot. Taotlusi oli 22 ning neist ellu viidi 12 projektitaotlust.

LEADER kolmanda perioodi 2014. – 2020. aasta eraldatud eelarve on kokku 3 701 811 eurot, millest strateegia meetmete eelarve moodustab 80%, s.o. 2 961 448 eurot. 2015. aastal ei toimunud Võrumaa Partnerluskogus ühtegi taotlusvooru. 2016. aastal korraldati üks taotlusvoor, mille käigus jagati toetusi külakogukondade arendamise meetmes 195 220,75 euro, kultuuripärandi säilitamine läbi ühiskoostöö meetmes 73 216,05 euro, ettevõtluskeskkonna arendamise meetmes 96 529,16 euro ja väiketootmisettevõtete arendamise meetmes 176 238,39 euro eest.

2.2. Strateegia eelmise perioodi eesmärkide täitmine

Üldjoontes sai eelneval perioodil strateegias planeeritu saavutatud, huvi oli meetmete vastu suur. Kokku esitati 291 taotlust, vaid ettevõtluse meetmes oli majanduslangusest tingituna oodatust mõnevõrra vähem taotlusi.

Tabel 2. Hinnang eelmisel perioodil rakendatud meetmetele

Meetme nimetus	Meetme eesmärk	Meetme eesmärgi täitmine
Meede 1.1.: Külakogukondade arendamine	Külakogukondade algatusvõime, toimetuleku ja suutlikkuse toetamine elukeskkonna parandamisel. Otsesed eesmärgid: • Külade elukeskkonna taastamine ja arendamine • Külakogukondade infrastruktuuri arendamine • Külakogukondade teadlikkuse tõstmine ja aktiivsuse kasv läbi kogemuste vahetamise ja koolitustegevuste	Perioodil 2007-2013 oli meetme eesmärgi indikaatoriks 40 toetust saanud projekti. Perioodil 2009-2014 toetati kokku 83 projekti. Meede aitas kaasa kogukondade toimetuleku ja suutlikuse parendamisele, seega jätkatakse meedet uuel perioodil. Vaadatakse üle meetme eesmärk, toetatavad tegevused ja hindamiskriteeriumid.
Meede 1.2.: Kohaliku kultuuripärandi säilitamine	Kohaliku identiteedi tugevdamine läbi kultuuripärandi säilitamise, uuenduslike lahenduste ja kultuuriväärtuste taaselustamise. Otsesed eesmärgid: • Omaalgatuse toetamine • Kohaliku kultuuripärandi säilitamine, arendamine ja taaselustamine • Kogukondade teadlikkuse arendamine läbi kogemuste saamise	Perioodil 2007-2013 oli meetme eesmärgi indikaatoriks 20 toetust saanud projekti. Perioodil 2009-2014 toetati kokku 57 projekti. Meede aitas kaasa piirkonna eripära ja kultuuripärandi säilitamisele, seega jätkatakse meedet uuel perioodil, kuid muutub meetme nimi ning üle vaadatakse meetme eesmärk, toetatavad tegevused ja hindamiskriteeriumid.
Meede 2.1.: Ettevõtluskeskkonna arendamine	Maapiirkonna atraktiivsuse tõstmine ettevõtluse arendamise ja ettevõtlusalase koostöö kaudu. Otsesed eesmärgid: •Toetada ettevõtete/ettevõtjate omavahelist koostööd •Ettevõtjate teadlikkuse tõstmine ja aktiivsuse kasv läbi kogemuste vahetamise ja koolitustegevuse	Perioodil 2007-2013 oli meetme eesmärgi indikaatoriks 30 toetust saanud projekti. Perioodil 2009-2014 toetati kokku 38 projekti. Sisulisi koostööprojekte eelmisel perioodil tegelikult ei olnud ning esimesed koostööprojektid on alguse saanud alles käimasoleva perioodi jooksul. Seega võtab koostöö initsieerimine aega ja

	•Ettevõtluse arenguks vajaliku infrastruktuuri, ligipääsetavuse ja tehnilise seisukorra parandamine •Ettevõtluse arengut soodustava füüsilise keskkonna loomine	ettevõtjate valmisolek koostööd teha kasvab aastate jooksul. Meedet jätkatakse uuel perioodil. Vaadatakse üle meetme eesmärk, toetatavad tegevused ja hindamiskriteeriumid.
Meede 2.2.: Väiketootmisettevõtete arendamine	Kohaliku tootmisettevõtluse arendamise läbi piirkonna elukvaliteedi ning tööhõive parandamine. Otsesed eesmärgid: • Suurendada piirkonna väiketootmisettevõtete konkurentsivõimet • Aidata kaasa tootearendusele ning toetada uuenduslike toodete ja tehnoloogiate kasutuselevõttu • Aidata kaasa ettevõtluse jätkusuutlikule arengule tegevuspiirkonnas	Perioodil 2007-2013 oli meetme eesmärgi indikaatoriks 20 toetust saanud projekti. Perioodil 2009-2014 toetati kokku 28 projekti. Meede aitas kaasa tegevuspiirkonna töötleva tööstuse valdkonna arengule, seega jätkatakse meedet uuel perioodil. Vaadatakse üle meetme eesmärk, toetatavad tegevused ja hindamiskriteeriumid.
Meede 3.: Noorte meede	Noorte sidususe tugevdamine külakogukondadega läbi noorte aktiivsuse kasvu ja oskuste arendamise. Otsesed eesmärgid: • Noorte omaalgatuse toetamine ja kaasamine kogukonda • Noorte ettevõtlikkuse arendamine • Noorsooalase koostöö edendamine	Perioodil 2007-2013 oli meetme eesmärgi indikaatoriks 40 toetust saanud projekti. Perioodil 2009-2014 toetati kokku 56 projekti. Noorte meede sisuliselt ei toiminud, sest meetme eesmärgiks oli noorte iseseisev projektide koostamine ja toetuse taotlemine, mis aga ei õnnestunud. Uuel perioodil noortele eraldi meedet ei suunata, vaid oodatakse noori panustama olemasolevatesse meetmetesse. Uue meetmena on kasutusel Riigisisese- ja väliskoostöö meede.

Küla- ja kultuurimeetme puhul oli vähe lõpetamata projekte, kuid ettevõtluse meetmes oli katkestatud projekte enam, mõned taotlejad isegi ei alustanud projekti elluviimist. Eelnevast tulenevalt plaanitakse uuel perioodil **enam jälgida projekti elluviimise võimekust ja ettevõtte finantsnäitajaid**. Samuti lihtsustatakse taotluste esitamist Partnerluskogule ja PRIA-sse, koostades vajalike **lisadokumentide kontrollnimekiri**.

3. Tegevuspiirkonna olukorra analüüs

3.1. Geograafiline ühtsus: külgnevus, rahvastik, looduslik aspekt

Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkond on moodustunud Võru maakonna baasil, sinna kuulub 10 kohalikku omavalitsust: **Võru, Haanja, Rõuge, Vastseliina, Sõmerpalu, Lasva, Mõniste, Varstu, Antsla, Urvaste vallad**. Võru linn ja Misso ning Meremäe vallad VPK tegevuspiirkonda ei kuulu.

VPK tegevuspiirkonna **tugevuseks** ja **eeliseks** on see, et piirkond on kauni ja ühe vahelduvaima loodusega piirkond Eestis, siin on hulgaliselt jõgesid, järvi ja soid ning palju metsa. Samuti on tegevuspiirkond eripärane – Võrumaa ajaloolise kultuuripiirkonna süda, võru keel ja põlised kultuuritavad on siin elavate võrukeste identiteedi aluseks. Samas **raskuskohtadeks** on rahvastikuga seonduvad tegurid. VPK tegevuspiirkond ise on hõredalt asustatud, vaid 10,1 elanikku km^2 kohta, rahvaarvuks on 19 880 inimest ning see on vähenenud aastatel 2010 – 2015 keskmiselt 1,15%. Sündide arvu vähenemine kui piirkonna elujõulisuse näitaja on samuti murekohaks, kuid see probleem on üle-eestiline ja selle muutuse esilekutsumine VPK tegevusgrupi poolt eeldaks oluliselt suuremaid sekkumisvahendeid, kuid fokuseerimisega (nt kogukonnateenustele) on võimalik väiksemate muutuste ellu kutsumine. VPK strateegia keskendub ka uuel perioodil piirkonna noortele. Perioodil 2012 – 2016 on VPK piirkonnas kasvanud noorte arv 2,7%, seda peamiselt viimasel aastal. Vähenev noorte arv piirkonnas võrreldes muude elanike gruppidega on suurem ning selles valdkonnas panustab tegevusgrupp muutuse esilekutsumisele.

Geograafilisest ühtsusest annab detailsema ülevaate lisa 1.

3.2. Majanduslik ühtsus: tegevusalad, tööhõive ja selle kvaliteet, infrastruktuur

Tegevuspiirkonna majandusarengus on arvestatavaks valdkonnaks **töötlev tööstus**, ennekõike metsamajandamise, puidutöötlemise, mööblitööstuse ja toiduainetetööstuse ettevõtted. Need valdkonnad – **puit ja toit** – veavad piirkonna ettevõtluse arengut ja loovad töökohti. Töötleva tööstuse valdkonnas on hõivatud ligikaudu 36% Võru maakonna inimestest. Nii tööhõive, müügitulu, ekspordi ja ärikasumi alusel on need valdkonnad **strateegiliselt olulised** piirkonnale. Samad valdkonnad domineerivad ka Põlva- ja Valgamaal – see loob head eeldused piirkondade-vaheliseks koostööks. Oluline on ka turismipotentsiaali parem ärakasutamine ennekõike piirkondlike eripärade ja traditsioonide ning piiri lähedusest tulenevate konkurentsieelise tõttu.

2010. aastal oli Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas kõige enam füüsilisest isikust ettevõtjaid, 2016. aastal oli aga kõige enam osaühinguid. Mittetulundusühingute arv on 2016. aastaks vähenenud 363-lt 9ni, seejuures muude õiguslike vormide alla kuuluvate sihtasutuste arv on kasvanud 8-lt 433-ni. Kokku on ettevõtete arv 2016. aastaks kasvanud ligikaudu 13,5% võrra. Füüsilisest isikust ettevõtjaid on kõige enam Antsla vallas ning osaühinguid Võru vallas.

Ettevõtlusaktiivsus VPK tegevuspiirkonnas on hea ja näitab kiiret kasvu. Tuhande elaniku kohta on tegevuspiirkonnas 82 ettevõtet, mis on vähem kui Eestis tervikuna (91) ja Tartu maakonnas (90), kuid siiski enam kui Võru (80), Valga (63) ja Põlva (76) maakonnas. Samuti ettevõtlusaktiivsuse tõus on tegevuspiirkonnas suurim, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu kasv on VPK tegevuspiirkonnas olnud Eesti ja Kagu-Eesti maakondadest kiirem.

Joonis 4. Ettevõtete jaotus õigusliku vormi järgi 2010. ja 2016. Aastal VPK piirkonnas (Allikas: Statistikaamet)

Enamus tegevuspiirkonna ettevõtjatest on **mikroettevõtjad**, enam kui 96%. Kui ettevõtlusaktiivsust võib tegevuspiirkonnas hinnata kõrgeks, siis murekohaks võib pidada seda, et noori siseneb tööturule vähem, kui inimesi lahkub pensionile. Siin on sarnaselt eelneva peatükiga oluline panustada noorte aktiivsuse suurendamisele, näiteks läbi noorte ettevõtlikkuse arendamise ja tugevateks kogukonnaliikmeteks kasvatamise kaudu. Tegevuspiirkonna **palgatöötaja kuukeskmine brutotulu** oli 2015. aastal 882 eurot, mis on suurem kui Võru maakonnas tervikuna ja ka Valga maakonnas, kuid jääb siiski teistele Kagu-Eesti maakondadele ja Eesti keskmisele alla. VPK tegevuspiirkonnas on 2010. aastaga võrreldes töötaja kuukeskmine brutotulu kasvanud 33,8%, mis on enam kui Tartu (30,7%) ja Võru (32,8%) maakonnas tervikuna.

Tegevuspiirkonna vajadus teedesse investeerimise järele on suur. Samas arvestades finantsvõimekust selle olukorra muutmiseks, siis soovitud tulemust saavutada ei ole võimalik.

Ettevõtlusvaldkondades tehakse peamiselt **koostööd** kolmes valdkonnas – puidutöötlemise ja mööblitööstuse, toiduainete tootmise ning turismiettevõtjate vahel. Toimivad kolm

koostöövõrgustikku UMA MEKK, Kagu-Eesti Puiduklaster ja Võrumaa Turismiliit. Kuna need kaks valdkonda on olulised majandusarengu vedajad tegevuspiirkonnas, on mõlema valdkonna koostöö jätkuv toetamine oluline ka uuel perioodil.

Majanduslikust ühtsusest annab detailsema ülevaate lisa 2.

3.3. Kultuuriline ja sotsiaalne ühtsus: piirkondlik eripära, ühistegevused, sotsiaalne aktiivsus

VPK tegevuspiirkond koos Võru linna ja Misso vallaga (v.a Luhamaa nulk) moodustab ajaloolise **Vana-Võrumaa keskse osa**. Ajalooliselt koosnes Võrumaa kaheksast kihelkonnast: Karula, Hargla, Urvaste, Rõuge, Kanepi, Põlva, Räpina ja Vastseliina kihelkonnast. VPK tegevuspiirkonnas räägitakse suuremal või vähemal määral võru keelt. Võrukesed ei pea ennast rahvusvähemuseks, küll aga keelevähemuseks. VPK tegevuspiirkonna eripäraks on **võru keele kõnelemine**, mis on ka võrukeste identiteedi peamine alus. Peale selle arvestab Võru maarahvas paljuski veel külakogukonna arvamuse ja tavadega, ka linnavõrukestele on oma suguvõsa küllalt tähtis. Võrukestel on alles palju iidseid kombeid nagu ristipuude austamine ja sõirategu. Võrumaa vana **rahvakultuur** on silmapaistev rikkus kogu Eesti jaoks.[3]

Viimastel aastatel alguse saanud mitmeid ühisüritusi, mis alguse saanud Vana-Võrumaa kultuuriruumi mõjul – UMA MEKK kui kohalik kvaliteedimärk. Üheks tuntumaks tegevuseks UMA MEKK raames on saanud **UMA MEKK suurlaat**, mis on toimunud iga-aastaselt alates 2009. aastast ning kujunenud tootjate ja külastajate jaoks oluliseks laadaks. Teiseks suureks ühisürituseks, mida VPK on toetanud tegevuspiirkonnas (koostöös Võru maakonna ja Põlva maakonnaga), on olnud **UMA PIDO** korraldamine. Tegemist on võrukeelse laulu- ja tantsupeoga, mis on toimunud nüüdseks juba neljal korral selle eesmärk on tugevdada paikkondlikku ühtekuuluvustunnet ja identiteeti võru kultuuri- ja keeleruumis.[4] Üheks oluliseks suurürituseks on ka **Võru folkloorifestival**, mis on oluline Vana-Võromaa kultuuriruumi pärimuse ja eripära kandja ning edasiviija. Kõik suurüritused on kujunenud edukateks traditsioonilisteks ühisüritusteks, mille jätkumist planeeritakse ka tulevikus. Võrumaa keele ja kultuuriruumi piirkondliku eripära ja ühtsuse säilitajatena toimetavad teadus- ja arendusasutus **Võru Instituut** ja **MTÜ Võro Selts VKKF**.

Kokkuvõtteks võib järeldada, et VPK tegevuspiirkond on **tugeva kultuurilise eripära ja traditsioonidega piirkond**. Ennekõike avaldub see eripära võru keele kaudu ning sellest

[3] Võro Instituut [http://wi.ee/]
[4] Uma Pidu [http://www.umapido.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=11]

tuleneva kombestikuga. Tegevuspiirkonnas on piisaval hulgal muuseume ning rahvaraamatu-kogusid. Ühiskoostöö on siin tegevuspiirkonnas alati aktiivne olnud, pikki aastaid on edukalt toiminud Võru Folkloorifestival ning viimastel aastatel on toimunud kahe suurema ürituse esiletõus – UMA PIDO ja UMA MEKK. Esimest on tegevusgrupp toetanud ning teist algatanud ja vedanud. Viimastel aastatel on toimunud **aktiviseerumine kodanikuaktiivsuse osas** – viimase kuue aastaga on kasvanud mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv 21% võrra.

Kultuurilisest ja sotsiaalsest ühtsusest annab detailsema ülevaate lisa 3.

3.4. Kogukonnateenus

Kogukonnateenus on maapiirkonna elavdamise üheks võtmeteguriks. **Kogukonnateenus on kogukonna vajadustest lähtuv kogukonna liikmelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis aitab kaasa kogukonna heaolule, arengule ja/või töökohtade loomisele.** Kogukonna teenust pakutakse valdkondades, kus tururegulatsioon ei toimi.[5] Külaliikumise Kodukant sõnul pakuvad külaseltsid keskusest kaugemal asuvates piirkondades mitmeid vajalikke teenuseid, mille pakkumine ei ole ettevõtjatele atraktiivne. Lisaks saavad külaseltsid olla teenuste pakkumisel paindlikumad ja arvestada enam sihtrühmaga. Kogukonnast väljaspool elavate inimeste jaoks on kogukonnale kuuluvate hoonete ja kogukondade poolt pakutavate teenuste majandamiseks teenuste hinnad kõrgemad. Kogukonnateenusel on järgnevad kriteeriumid:

1) piirkondlik mõju – arvestatav kasusaajate hulk;
2) jätkusuutlikkus – keegi teine ei paku antud teenust piirkonnas, teenus ei toimi avatud turu tingimustes;
3) lisandväärtus piirkonnale – loob uusi ja/või toetab teisi piirkondlikke algatusi.

Kogukonnateenuse pakkumise puhul on Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas määravaks **turutõrke olemasolu**. Lisaks käsitletakse võimalikke kogukonnateenuse projekte **juhtumi-põhiselt.** Taotleja ja taotluse hindamisel tehakse koostööd KOViga ning teenuse vajalikkuse hindamisel küsitakse KOVi arvamust.

Külaseltside ja noortekeskuste pakutavad teenused klassifitseeriti Eha Paasi (2010) teenuste liigitust kohandades viide klassi, et saada paremat ülevaadet pakutavatest teenustest külaseltside ja teenuste liikide lõikes. Alljärgnevas tabelis on välja toodud loetelu teenustest, mida piirkonna külaseltsides pakutakse.

[5] MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant (2006), Ernst & Young „Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks“ (2012)

Tabel 3. Teenuste klassifikatsioon

	Erateenuste asendamine	Info- ja koolitusteenus	Kultuuriteenus	Külaturismi teenus/toode	Sotsiaalteenus
Olemasolevad teenused	Jõusaal, kaugtöökeskus, kogukonnapood/ kohaliku toodangu lett, ruumid ettevõtjale, seadmete/tehnika rent ja remont, toiduainete valmistamine ja müük, veskiteenus	Internet, koolitusteenus, nõustamisteenus, printimine, raamatukogu	(Kultuuri)üritust e korraldamine, huvi- ja spordiringid, kino, kontserdid, teater, kursused, laagrite korraldamine, noortetuba, näitus, teemaõhtu, õppepäevad ja -reisid	Giiditeenus, laat, ruumide rent, majutus, telkimine, muuseum, õpitoad	Dušš, eakate päevakeskus, kool, lastehoid, mängutuba, pesupesemine, taaskasutuspunkt, saun, toiduabi, vahendamine, õpilaskodu, vererõhu mõõtmine

2017. aasta aprillis viidi läbi ka küsitlus, et saada teada, missugused teenused praegu ja tulevikus Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonna kogukondade jaoks olulised on (küsitluse tulemused on kajastatud lisas 4). Küsitluses välja toodud ideed sisaldasid paljuski tegevusi, millel puudub piirkonnas turutõrge ja mille pakkumine on mõistlik ettevõtluse vormis, samuti toodi välja tegevusi, mida meetme raames toetada ei saa (bensiinijaama rajamine, organisatsioonide tegevuskulude katmine). Vajalike kogukonnateenuste näidetena saab välja tuua: 1) vajaduspõhine transport ja sellega seotud investeeringud – nt autopood, siinjuures peab tõendama, et teenusega on seotud turutõrge ja teenust ei pakuta piirkonnas eraettevõtjate poolt, sest see pole majanduslikult tasuv; 2) vabatahtlik päästeteenus – nt vajalike soetuste (riiete, tarvikute, päästeautod) toetamine. Lõplik hinnang, kas teenus on kogukonnale vajalik, langetatakse taotluses kirjeldatud info baasil.

Kokkuvõtvalt peab kogukonnateenus olema jätkusuutlik ja laia kasusaajate hulgaga, lisaks peab looma uusi ja/või toetama teisi piirkondlikke algatusi.

3.5. Tegevuspiirkonna arengupotentsiaali ja -vajaduste kirjeldus

Alljärgnevalt antakse ülevaade piirkonna hetkeolukorrast läbi SWOT-analüüsi ja põhiliste väljakutsete. SWOT-analüüs tugineb ühistel majanduslikel, kultuurilistel ja sotsiaalsetel huvidel, samuti joonistub sealt välja piirkonna arengupotentsiaal.

Tabel 4. VPK tegevuspiirkonna SWOT-analüüs

Tugevused	Nõrkused
• Edukalt elluviidud projektid • Piirkonnale omaste ressursside ja teadmiste olemasolu (puit ja selle töötlemine, toidukultuur ja selle viljelemine) • Toimivad koostöövõrgustikud ja märgilised tegevused (nt Kagu-Eesti Puiduklaster, Turismiklaster, UMA MEKK, UMA PIDO) • Soodne asukoht ressursside poolest: loodus, kultuur, traditsioonid • Kogemustega, haritud ja ettevõtlikud inimesed (palju väikeettevõtjaid) • Tugev ja aktiivne kogukond: piirkonna kasvav motivatsioon ja ettevõtlikkus	• Ettevõtjate koostöövalmidus ja -kogemus on vähene • Väikesed ja nõrgad ettevõtted: oskustööliste ja ressursi puudus (nt rahalised võimalused seadmepargi uuendamiseks), ebapiisav toote-arendus, vähene omafinantseerimisvõimekus • Infotehnoloogiliste vahendite halb kätte-saadavus ja rakendamisoskuste puudulikkus, kaugtöö potentsiaali alakasutus • Uute innovatiivsete ideede, toodete ja toote-arenduse vähesus • Võrumaa kultuurilise ja loodusliku omapära vähene rakendamine • Motiveeritud inimeste lahkumine, aktivistide väsimine, seeläbi ka kogukondade aktiivsuse vähenemine • Noorte soov piirkonnast lahkuda: vähe tasu-vaid töökohti, noori siseneb tööturule järjest vähem, noorte algatuste vähene toetamine • Teadmatus kohalikust toidutoodangust, toidu-kultuurist ja selle kasutamisvõimalustest • Turu kaugus, vähe kohapealseid müügi-võimalusi • Madal projektide elluviimise võimekus • Madal teadlikkus kogukondlikest teenustest • Vähesed või piiratud ressursid kogukonna-teenuste pakkumiseks ja arendamiseks (vahendite puudus, tegevusruumide ülalpidamise kulukus)
Võimalused	**Ohud**
• Kohaliku ressursi efektiivsem kasutuselevõtt • Ettevõtete ja kogukondade koostöövalmidus • Noorte aktiivsuse kasv • Traditsioonide taaselustamine • Eestvedajate olemasolu piirkonnas ning nende soov panustada • Positiivsed arengud LEADER-meetme määruses • Riiklikud prioriteedid, mis toetavad piir-konna arengut	• Meetme rakendamist reguleerivate nõuete pidev muutumine • Haldusreform ja nõrk regionaalpoliitika • Ebavõrdsuse süvenemine piirkonna omavalitsuste vahel • Ebasoodsad otsused kõrgemal tasandil (ava-like teenuste vähenemise ja halvenemise risk)

Võrumaa Partnerluskogu piirkonna peamiste tugevuste arendamine kohalikust eripärast lähtuvalt on välja toodud alljärneval joonisel.

Joonis 5. VPK piirkonna eripära

Võrumaa Partnerluskogu piirkond pakub ettevõtluse ja kogukonna arendamiseks eristuvat kultuuri- ja loodusressurssi, mis loob võimaluse nii uute toodete kui ka ettevõtete ja kogukondlike liikumiste tekkeks. Toidutootmismaa olemasolu loob võimaluse kohaliku tooraine pakkumiseks ning selle kasutamise väärtustamiseks, tootjate ja tarbijate kokkuviimisel saab arendada koostööd. Toidutootjatel on võimalik kultuuripärandile tugines luua piirkonnale omanäolisi nišitooteid. Piirkonnas ollakse teadlikud erinevatest koostöövormidest, kuid sageli puudub nägemus sellest, mida on võimalik koos ära teha. Seega aitavad koolitusvõimalused ja õppereisid omavahel kogemusi ja teadmisi jagada ning suurendada ettevõtete koostööd. Koostöö abil saavad piirkonnas valdavalt levinud olevad väikeettevõtted juurde teadmisi, tekib võimalus soetada ühiselt vajaminevaid seadmeid ning seeläbi luua uusi tooteid/teenuseid. Koostöövõrgustikke Kagu-Eesti Puiduklaster ja UMA MEKK saab kasutada kui edulugusid, mis ilmestavad koostöö tegemise vajalikkust. Tugevat ja aktiivset kogukonda saab rakendada uute kogukonnaliikmete (sh noorte) kaasamisel, üldisel elukeskkonna parendamisel, kultuuri väärtustamisel, koostöö-võrgustike arendamisel ja ettevõtete konkurentsivõime tõstmisel.

Piirkonna olukorra analüüsist ning Võrumaa Partnerluskogu rollist ja strateegilisest eesmärgist tulenevalt on tegevuspiirkonna üldised väljakutsed järgmised:

- Kogukonna areng:

    - Kogukondade koostöö suurendamine
    - Kogukondade toetamine vastavalt nende reaalsetele vajadustele
    - Kaasatuse suurendamine kogukondlikesse projektidesse, sh noorte kaasatus
    - Kogukondlike tegevuste/teenuste jätkusuutlikkuse suurendamine
    - Kogukondade aktiivsuse tõstmine ja säilitamine
    - Kohaliku ja võrumaise kultuuripärandi ning traditsioonide säilitamise, arendamise ja taaselustamise sidumine kogukonna tegevustega

- Ettevõtluse areng:
    - Ettevõtjate koostöö suurendamine
    - Projektide jätkusuutlikkuse suurendamine
    - Kohaliku pärandi rakendamine ettevõtluses
    - Uute innovatiivsete ideede, toodete ning tootearenduse toetamine
    - Noorte kaasamine ettevõtlusesse

4. Strateegiline mudel

4.1. Visioon

Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkond on aastal 2020 elamissõbralik, ühtehoidvate kogukondadega ning arengut ja jätkusuutlikku ettevõtlust soosiv piirkond.

4.2.Strateegilised suunad ja eesmärgid

Partnerluskogu arengustrateegias on kaks strateegilist suunda:

- kogukondlik areng,
- ettevõtluskeskkonna arendamine.

Tabel 5. Kogukondliku arengu strateegilised eesmärgid

Strateegiline eesmärk	Mõõdik	Sihttase
Kogukonna arenguks on loodud sobivad ja tegevust soosivad tingimused.	Avalikuks kasutuseks mõeldud renoveeritud ja/või rajatud ruumide/hoonete /rajatiste arv	35
	Pakutavate kogukonnateenuste arv	5
	Toetatud infrastruktuuri investeeringute arv	3
Tegevuspiirkonna elanikud (k.a. noored) on aktiivsed, tervislikke eluviise järgivad ja motiveeritud ning hindavad võrumaised traditsioone ja panustavad kogukonnaellu.	Läbiviidud ürituste arv	30
	Läbiviidud koolituste arv	50
	Koostatud uuringute ja analüüside arv	2
	Koostatud ja välja antud infomaterjalide ja mainekujunduse materjalide arv	10
	Vahendite ja seadmete arv	20

Võrumaa Partnerluskogu toetab kogukondasid eestvedajate toetamise ja taotlejatele mentorluse pakkumise kaudu, aga ka kogukonnateenuste teadlikkuse (koolitused, õppereisid, ümarlauad, kogemuste vahetused) suurendamine, kogukondade jaoks vajalike vahendite väljaselgitamine ja

nende soetamise võimaldamine, kaugtöökohtade loomise soodustamine, külakogukondade ruumide seisukorra fikseerimine ning nende jätkusuutlikkuse tagamine, kohaliku ja võrumaise kultuuripärandi ning traditsioonide säilitamise, arendamise ja taaselustamise sidumine kogukonna tegevustega ning noorte laiem ja aktiivsem kaasamine tegevustesse.

Tabel 6. Ettevõtluskeskkonna arengu strateegilised eesmärgid

Strateegiline eesmärk	Mõõdik	Sihttase
Ettevõtjatevaheline ühistegevus koostöövõrgustike ja omavahelise koostöö kaudu on piirkonnas juurde loonud uuenduslikke ja lisandväärtust loovaid teenuseid (sh infotehnoloogilisi) ja/või tooteid (sh kohalik toit).	Uute toodete ja/või teenuste arv	10
	Loodud töökohtade arv	10
	Ettevõtte müügitulu kasv	10%
	Paranenud infrastruktuuri ja tootmistingimustega ettevõtete arv	20
Tegevuspiirkonna ettevõtjad kasutavad võrumaist kultuuripärandit, kohalikku ressurssi ja on partnerid noorte ettevõtlikkuse arendamisel ja töökogemuse omandamisel.	Loodud töökohtade arv	10
	Uute toodete ja teenuste arv	12

Võrumaa Partnerluskogu toetab ettevõtlusvaldkonda initsiatiivikate eestvedajate toetamise, koostööprojektide soodustamise (eriti turismi valdkonnas), lisandväärtuse suurendamise ja võimalusel töökohtade loomise, teadmispõhise ja innovaatilise ettevõtluse arendamise, noorte ettevõtlusaktiivsuse tõstmise ning edulugude ja teavitamise kaudu koostöö soodustamisega.

4.3. Integreeritus ja uuenduslikkus

VPK poolt väljatöötatud meetmed põhinevad tegevuspiirkonna hetkeolukorra ja SWOT-analüüsil, erinevatel seminaridel ning infopäevadel kogutud sisendil ja nende põhjal sõnastatud arenguvajadustel ja piirkonna potentsiaalil. Eeltoodud sisendile tuginedes lepiti kokku ka VPK tegevuspiirkonna sihtrühmades ning nendeks on ettevõtluskeskkond koos väikeettevõtjatega ja piirkonna kogukonnad.

Tegevuspiirkonna potentsiaal ehk arenguvõimalused on integreeritud kahte strateegilisse suunda: ettevõtluskeskkonna arendamine ja kogukondlik areng. Igal strateegilisel suunal on kaks strateegilist eesmärki. Viimaste saavutamiseks on loodud kolm meedet: küla- ja kultuurimeede,

ettevõtluse meede ning riigisisese- ja väliskoostöö meede. Esimesed kaks meedet on jagatud kaheks alameetmeks, et võimalikult hästi võimaldada sihtrühmadel toetust taotleda ja võimaldada VPK-l oma strateegia eesmärkide ja visiooni saavutamist.

Uuendusliku suunana on läbivalt sel perioodilgi **kultuurilise eripära temaatika**. VPK kuulub Vana-Võrumaa kultuuriruumi olles selle kese. Antud arengustrateegiaga soovime ka sel perioodil veelgi enam piirkondlike eripärade uuenduslikumat ja värskemat ärakasutamist, hoides elus nii tegevuspiirkonna kultuuri ja kogukondlike traditsioone. Püütakse luua võimalusi konkurentsieelise loomiseks **ettevõtluses kultuurilise eripära efektiivsema kasutamise kaudu, seda nii tootearenduses kui ka teenuste pakkumisel**. Eesmärgiks on seega arendada piirkondliku eripära kasutamist kohalikus ettevõtluses. Tegevuspiirkonna noortele pakutakse võimalust olla kohalikust kultuurist ja selle eripärast teadlikumad ning kogeda seda kogukondlike tegevuste kaudu.

Läbivalt on arengustrateegia koostamisel vaadeldud selle integreeritust, et see oleks kooskõlas visiooni saavutamisega. Visiooni, strateegiliste suundade ja strateegiliste eesmärkide koostamise sisendiks oli olukorra analüüs, eelmise perioodi eesmärkide saavutamise analüüs ning nende põhjal läbi viidud SWOT, mille põhjal koostati arenguvajaduste kirjeldus koos piirkondliku potentsiaali esiletoomisega. Uue arengustrateegia koostamisel järgiti, et strateegia sõnastus ei oleks piirav ja meetme eesmärgid tuleneksid otseselt strateegilistest eesmärkidest. Samuti pöörati tähelepanu sellele, et meetme eesmärk ja nõuded projektile-taotlejale oleksid kooskõlas. Nii strateegilised eesmärgid kui meetme eesmärgid on kaetud vastavalt tulemus- ja väljundmõõdikutega, tagamaks efektiivne seire.

Arengustrateegia iga-aastane sisehindamine ja perioodi jooksul kahekordne välishindamine on üles ehitatud eesmärgiga, et mõõdikuid oleks võimalik hinnata ning nende alusel vaadata üle arengustrateegia erinevate blokkide asjakohasus ja saavutatavus.

5. Meetmed

Strateegiliste eesmärkide elluviimiseks rakendab VPK kolme meedet. Nendeks on Küla- ja kultuurimeede, Ettevõtlusmeede ja Riigisisese- ja väliskoostöö meede.

5.1. Meede 1: Küla- ka kultuurimeede

5.1.1. Alameede 1.1 – Külakogukondade arendamine (Art 20)

Strateegia meetme rakendamise vajaduste lühikirjeldus
VPK tegevuspiirkond ise on hõredalt asustatud, vaid 10 elanikku km^2 kohta ja rahvaarv väheneb igal aastal keskmiselt 1,15%. Rahvastiku vähenemine (mh noorte vähene arv) viitab ohule, et noori peresid ei tule juurde. Lisaks on hajaasustuse tõttu vähenemas kvaliteetsete kogukondlike teenuste kättesaadavus. Tegevusgrupi jaoks on oluline panustada elukeskkonna kvaliteedi säilitamisse ning parandamisse, toetades kogukonnaliikmete aktiivsust. Partnerluskogu näeb vajadust toetada neid kogukonna liikmeid, kes soovivad panustada kodukohas elukeskkonna kvaliteedi hoidmisesse ja parandamisse. Meetme üldeesmärk on **kogukonna terviklik ja järjepidev areng**. VPK tegevuse strateegiliseks suundumuseks on: • Võimaldada kogukonnateenuste pakkumiseks vajalike vahendite soetamist. • Parandada infotehnoloogiliste vahendite kättesaadavust ja kvaliteeti. • Muuta külakogukondade hooned energiasäästlikumaks, et suurendada keskuste jätkusuutlikkust ja sõltumatust omavalitsuste rahastamisest. • Võimaldada noorte arvamuste väärtustamist ning võimalust kogukonnaellu panustada – otsustusvabadus kasvatab vastutust.
Meetme eesmärgid
1. Kogukonna arenguks on loodud sobivad ja tegevust soosivad tingimused.
Toetatavad tegevused
1. Kogukonnale vajalike rajatiste investeeringud. 2. Kogukonnale vajalike vahendite (nt spordivahendid) soetamine. 3. Ehituslik projekteerimine, muinsuskaitse eritingimuste koostamine, keskkonna-mõjude hindamine, ehitusjärelvalve (koos ehitusega) jms. 4. Külakogukondade avalikuks kasutuseks mõeldud ruumide/hoonete energiasäästlik rekonstrueerimine, remontimine, parendamine, rajamine, ehitamine. 5. Kogukonnateenuste ja funktsioonide täitmiseks vajalikud investeeringud ja soetused. 6. Uuringud, mis on seotud külade ja maapiirkondade kultuuripärandi säilitamise, taastamise ja selle kvaliteedi parandamisega (taotleda saab ka üksiktaotleja).
Meetme sihtgrupp

Mittetulundusühendused, sihtasutused, kohalikud omavalitsusüksused, kohalik LEADER tegevusgrupp ja ettevõtjad (juhul kui ettevõtja pakub kogukonnateenust).

Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2015 - 2020
Väljundnäitajad	Toetust saanud projektide arv	30
	Kasusaavate elanike arv	30 000

Maksimaalsed toetussummad ja -määrad

MTÜ, SA, ettevõtjad ja Kohalik omavalitusüksus toetuse määr kuni 90% abikõlblikest kuludest.

Ettevõtjad saavad toetust taotleda üksnes kogukonnateenuse pakkumiseks.

Kogukonnateenuse arendamiseks antakse projektitoetust kuni 90% investeeringu abikõlblikest kuludest, kui projektitaotlus on vastu võetud kohaliku tegevusgrupi üldkoosoleku otsusega.

Infrastruktuuriinvesteeringute toetuse taotlemisel on toetuse määr kõikidele taotlejatele 60% abikõlblikest kuludest, välja arvatud investeeringud lairiba interneti infrastruktuuri, kus toetusmäär on kõikidele taotlejatele 90%.

Mootorsõiduki ja maastikusõiduki ostmiseks ja liisimiseks projektitoetuse taotlemise korral antakse ettevõtjale, mittetulundusühingule või sihtasutusele projektitoetust kuni 30% investeeringuobjekti abikõlblikest kuludest.

Minimaalne toetuse summa taotleja kohta ühes taotlusvoorus on 1500 eurot ja maksimaalne toetussumma ühe taotleja kohta ühes taotlusvoorus on 40 000 eurot.

Viide maaelu arengu määruse sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele meede kaasa aitab

6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

6C: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavuse, kasutamise ja kvaliteedi parandamine maapiirkondades.

Projektide hindamiskriteeriumid

1. Projekti olulisus tegevuspiirkonna arenguga seoses (60%)
2. Projekti jätkusuutlikkus (15%)
3. Projekti ettevalmistatuse kvaliteet (15%)
4. Taotleja suutlikkus ja eelnev kogemus projekti elluviimisel, eelarve põhjendatus (10%)

5.1.2. Alameede 1.2 – Kogukonna arendamine läbi ühiskoostöö (Art. 35 ja Art. 14)

Strateegia meetme rakendamise vajaduste lühikirjeldus
VPK tegevuspiirkond (koos Võru linnaga) on Võrumaa ajaloolise kultuuripiirkonna süda. VPK tegevuspiirkonna eripäraks on võru keele kõnelemine, mis on ka võrukeste identiteedi peamine alus. Võru maarahvas/piirkonna elanikud arvestavad paljuski veel külakogukonna arvamuse ja tavadega. Kogukonna jaoks on väljakutseks aktiivse järelkasvu soodustamine läbi noorte kaasamise kogukonna tegevustesse ning seetõttu peetakse oluliseks panustada noorte aktiivsuse suurendamisse läbi noorte tugevateks kogukonnaliikmeteks kasvatamise. Partnerluskogu näeb vajadust toetada piirkonna kultuuripärandi ja traditsioonide arendamisele suunatud ühistegevusi. Meetme üldeesmärk on **ühiskoostöö toetamine**. Partnerluskogu tegevuse strateegiliseks suundumuseks on: • Võimaldada jätkuvalt kohaliku ja võrumaise kultuuripärandi ja traditsioonide säilimist, arendamist ja taaselustamist. • Aidata kaasa kogukonna arengule läbi kogemuste vahetamise ja ühistegevuse.
Meetme eesmärgid
1. Tegevuspiirkonna elanikud (sh noored) on aktiivsed ja motiveeritud ühiselt kogukonda arendama. 2. Kogukondade arendamisel võetakse arvesse piirkonnale omaseid traditsioone ja kultuuripärandit.
Toetatavad tegevused *(tegevusi saab ellu viia vastavalt määruses sätestatud tingimustele)*[6]
1. Kohalikul kultuuri- ja ajaloopärandil ja traditsioonidel põhinevate ürituste korraldamine. 2. Koolituste, õpitubade korraldamine, sh koolituste ja õpitubade tarbeks vahendite soetamine. 3. Põhitegevuseks vajalike vahendite ja seadmete soetamine, mille kasutusiga on vähemalt 5 aastat (kooskõlas sihipärase kasutuse nõudega). 4. Rahva- ja tervisespordi toetamine ja tutvustamine (üritused, võistlused jm). 5. Piirkondlike koostöövõrgustike ja partnerluste väljaarendamine (sh seminarid, konverentsid, messid). 6. Kohalikku arengut käsitlevate uuringute, analüüside ja strateegiate koostamine. 7. Tegevuspiirkonna organisatsioonide koolitamine ja õppereiside korraldamine. 8. Kohalikke piirkondi tutvustava infomaterjalide ja trükiste koostamine ja avaldamine. 9. Tegevuspiirkonna mainekujundus, sh meened, tooted, materjalid, reklaam jms. Taotlejaks ja tegevuse elluviijaks on VPK.
Meetme sihtgrupp
Mittetulundusühendused, sihtasutused, kohalikud omavalitsusüksused, kohalik LEADER tegevusgrupp.
Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed

[6] Koolitusteenuse osutamisel peavad nii teenuse pakkuja kui ka osutaja omama asjakohast suutlikkust ja töökogemust pakutavas valdkonnas vähemalt 1 aasta.

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2015-2020
Väljundnäitajad	Toetust saanud projektide arv	20
	Kasusaavate elanike arv	30 000

Maksimaalsed toetussummad ja -määrad

MTÜ, SA ja KOV toetuse määr kuni 90% projekti abikõlblikest kuludest. Minimaalne toetuse summa taotleja kohta ühes taotlusvoorus on 5000 eurot ja maksimaalne toetussumma taotleja kohta ühes taotlusvoorus on 30 000 eurot.

Viide maaelu arengu määruse sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele meede kaasa aitab

6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

Projektide hindamiskriteeriumid

1. Projekti olulisus tegevuspiirkonna arenguga seoses (60%)
2. Projekti jätkusuutlikkus (15%)
3. Projekti ettevalmistatuse kvaliteet (15%)
4. Taotleja suutlikkus ja eelnev kogemus projekti elluviimisel, eelarve põhjendatus (10%)

5.2. Meede 2: Ettevõtluse meede

5.2.1. Alameede 2.1 – Ettevõtluskeskkonna arendamine (Art. 35, Art. 45, Art. 17, Art. 19, Art. 14)

Strateegia meetme rakendamise vajaduste lühikirjeldus

Partnerluskogu tegevuspiirkonnas on valdavad mikroettevõtted, mille kasvu ja arengut piiravad investeeringuteks vähesed vahendid. Ettevõtluskeskkonna puhul on üheks probleemiks ettevõtjate vahelise koostöö vähesus. Koostöö on toimunud varasemalt peamiselt kahes valdkonnas – puidu- ja mööblitööstuses ning toiduainete tootmises. Partnerluskogu sooviks on, et koostöö toimuks ka teistes valdkondades. Samuti nähakse piirkonnas vajadust ettevõtjate tugisüsteemide loomise ja rakendamise ning kohaliku ressursi ettevõtluses kasutamise järele. Vaatamata sellele, et piirkonna üldine ettevõtlusaktiivsus on kõrge, on noorte kaasatus madal. Piirkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks tuleb panustada ka noorte ettevõtlikkuse arendamisse. Jätkuvalt on tegevuspiirkonnas oluline toetada infrastruktuuri investeeringud, mis aitaks parandada ettevõtluskeskkonda üldisemalt.

Meetme üldeesmärk on **ettevõtjatevahelise koostöö arendamine**. Partnerluskogu tegevuse strateegiliseks suundumuseks on:

- Tugevdamaks ettevõtjatevahelist koostööd pakkuda enam asjakohast koolitust (turundus, tootearendus, tootmiskorraldus), õppereise maailmapildi laiendamiseks ning omavahelise infovahetuse võimalusi.
- Soodustada/tugevdada ühistegevust – ühised messikülastused, ühisstendid, tugevad sektoripõhised klastrid, tugevam koostöö ettevõtjate endi vahel.
- Võimaldada ettevõtjatel ühisinvesteeringute tegemist, nt ühisköökide rajamiseks, tootmisettevõtete seadmete soetamiseks jm.
- Toetada ettevõtete arenguks vajaliku infrastruktuuri (k.a. sel perioodil ka lairiba ühenduste parandamist), ligipääsetavuse ja tehnilise seisukorra parandamist.
- Suurendada Võrumaa kultuurilise ja loodusliku omapära rakendamist ettevõtluses (toit, saun, keel, laul, tants, mets, soo, raba, veekogud).

Meetme eesmärgid

1. Toimib ettevõtjatevaheline ühistegevus erinevate koostöövõrgustike ja omavahelise koostöö kaudu pakkumaks suurema lisandväärtusega tooteid ja/või teenuseid. Füüsiline keskkond toetab ettevõtlust.
2. Tegevuspiirkonna ettevõtjad kasutavad võrumaist kultuuripärandit, kohalikku ressurssi, on partnerid noorte ettevõtlikkuse arendamisel ning panustavad elanikele vajalike teenuste osutamisse.

Toetatavad tegevused *(tegevusi saab ellu viia vastavalt määruses sätestatud tingimustele)*[7]

1. Tootearendus mitme organisatsiooni koostöös teenuste või toodete pakkumiseks (sh tootearenduseks vajalikud investeeringud, seadmed).
2. Teenuse arendus, mis on suunatud Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonna elanikele (sh teenuse arenduseks vajalikud investeeringud, seadmed).
3. Ühisturustamine ettevõtete koostöös (s.t. kahe või enama ettevõtte koostöös, koostöö katuseorganisatsioonide ja ettevõtjate liitude kaudu) ühiselt teenuste pakkumiseks.
4. Infrastruktuuriinvesteeringud ettevõtluse seisukorra parandamiseks, s.t. elektri-varustuse, veevarustuse ja kanalisatsiooni investeeringud ja investeeringud teedesse.
5. Mootorsõiduki ostmise kulud, mille sihtotstarve on tegevusgrupi tegevuspiirkonnas elanikele teenuste osutamine.
6. Ettevõtjate tugisüsteemi loomine ja rakendamine.
7. Noorte ettevõtlikust arendavad tegevused.
8. Kohaliku ressursi (toidukultuur, puit, turism) arendamist toetavad tegevused ja investeeringud.

Meetme sihtgrupp

Mikro- ja väikeettevõtted (vastavalt Euroopa komisjoni määruse (EÜ) nr 1698/2005 art 54, mittetulundusühingud, füüsilisest isikust ettevõtjad, sihtasutused, kohalikud omavalitsused ja kohalik LEADER tegevusgrupp.

Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2015-2020

[7] Koolitusteenuse osutamisel peavad nii teenuse pakkuja kui ka osutaja omama asjakohast suutlikkust ja töökogemust pakutavas valdkonnas vähemalt 1 aasta.

Väljundnäitajad	Toetust saanud projektide koguarv	30
	Sh kohalikku ressurssi väärindavate projektide arv	6
	Sh ühisprojektide arv	5
	Paranenud teenustest kasu saavad maapiirkondade elanikud	10 000

Maksimaalsed toetussummad ja -määrad

Toetussumma: Väikseim toetus taotleja kohta ühes taotlusvoorus on 3000 eurot ja suurim toetus taotleja kohta ühes taotlusvoorus 40 000 eurot.

Toetusmäär on:

- infrastruktuuriinvesteeringu puhul kuni 60% projekti kogumaksumusest;
- ettevõtjatele kuni 60% projekti kogumaksumusest;
- mittetulundusühingutel, sihtasutustel ja kohalikel omavalitsustel kuni 90% projekti kogumaksumusest;
- mootorsõiduki ostmiseks toetuse taotlemise korral antakse ettevõtjale projektitoetust kuni 30% abikõlblike kulude maksumusest;
- infrastruktuuriinvesteeringute toetuse taotlemisel on toetuse määr MTÜ, SA ja kohalik omavalitusüksuse puhul 60% abikõlblikest kuludest, välja arvatud investeeringud lairiba interneti infrastruktuuri, mis on 90% toetusmääraga abikõlbulikest kuludest.

Viide maaelu arengu määruse sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele meede kaasa aitab

1A: innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades.

1B: põllumajanduse, toidu tootmise ja metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vaheliste sidemete tugevdamine.

1C: elukestva ja kutsealase õppe parandamine põllumajandus- ja metsandussektoris.

2A: kõigi põllumajandusettevõtete majandustegevuse tulemuslikkuse parandamine ning põllumajandusettevõtete ümberkorraldamise ja moderniseerimise hõlbustamine, eelkõige eesmärgiga suurendada turul osalemist ja turule orienteeritust ning põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamist.

3A-toormetootjate konkurentsivõime parandamine nende parema integreerimise abil põllumajanduslike toiduainete tarneahelasse kvaliteedikavade kaudu, mis annavad põllumajandustoodetele lisaväärtuse, kohalike turgude edendamise ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide ning tootmisharudevaheliste organisatsioonide kaudu.

6A: tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine.

6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

Projektide hindamiskriteeriumid
1. Projekti mõju tegevuspiirkonna arengule (35%) 2. Mõju ettevõtte arengule (20%) 3. Projekti jätkusuutlikkus (20%) 4. Projekti ettevalmistatuse kvaliteet (15%) 5. Taotleja suutlikkus ja eelnev kogemus projekti elluviimisel, eelarve põhjendatus (10%)

5.2.2. Alameede 2.2 – Väiketootmisettevõtete arendamine (Art. 45, Art. 19, Art. 14)

Strateegia meetme rakendamise vajaduste lühikirjeldus
Tegevuspiirkonna majandusarengus on arvestatavaks valdkonnaks töötlev tööstus, ennekõike metsamajandamise, puidutöötlemise, mööblitööstuse ja toiduainetetööstuse ettevõtted. Need valdkonnad – puit ja toit – veavad tegevuspiirkonna eksporti ning loovad töökohti. Nii tööhõive, müügitulu, ekspordi ja ärikasumi alusel on need valdkonnad strateegiliselt olulised piirkonnale. Samuti domineerivad piirkonnas mikroettevõtjad ning nende jätkuv toetamine on vajalik. Piirkonnas on oluline parandada ka ettevõtluskeskkonda üldisemalt. Ettevõtete konkurentsivõime tõstmiseks on oluline toetada infrastruktuuri investeeringuid. Meetme üldeesmärk on **arendada ettevõtete infrastruktuuri**. Partnerluskogu tegevuse strateegiliseks suundumuseks on: • Toetada tootearendust, uuenduslike toodete ja/või tehnoloogiate kasutuselevõttu. • Toetada seadmete soetamist kindlaks määratud tingimustel, et võimaldada lisandväärtuse kasvu ja/või töökohtade loomist. • Toetada ettevõtjate investeeringuid oma tegevuse seadustega nõuetele vastavusse viimiseks. • Toetada ettevõtete arenguks vajaliku infrastruktuuri (k.a. sel perioodil ka lairiba ühenduste parandamist), ligipääsetavuse ja tehnilise seisukorra parandamist.
Meetme eesmärgid
1. Ettevõtted pakuvad lisandväärtust loovaid tooteid jätkusuutlikkuse ja/või töötingimuste parandamise ja/või uuenduslikkuse eesmärgil.
Toetatavad tegevused *(tegevusi saab ellu viia vastavalt määruses sätestatud tingimustele)*[8]
1. Tootmishoone rekonstrueerimine, laiendamine ja uue ehitamine. 2. Olemasoleva tootmisehoone nõuetele vastavusse viimiseks tehtavad ehitustööd. 3. Infrastruktuuriinvesteeringud ettevõtluse seisukorra parandamiseks, s.t. elektrivarustuse, veevarustuse ja kanalisatsiooni investeeringud ja investeeringud teedesse. 4. Tootmisprotsessiga ja äriplaaniga otseselt seotud uute masinate või seadmete soetamine, sealhulgas masina või seadmega seotud tarkvara ostmine, paigaldamine ja rakendamine. 5. Patentide, kaubamärgi ja kasuliku mudeli taotlemine, vastavalt Patendiseaduses või Kasuliku mudeli seaduses sätestatud tingimustel ja kehtestatud korras. Samuti litsentside, patendi või kasuliku mudeli ostmine.

[8] Koolitusteenuse osutamisel peavad nii teenuse pakkuja kui ka osutaja omama asjakohast suutlikkust ja töökogemust pakutavas valdkonnas vähemalt 1 aasta.

6. Tööstusomandialaste infouuringute tellimine, tööstusomandi õiguskaitse alane nõustamine ning teiste ettevõtete või teadusasutuste poolt lepingute alusel teostatud ja projekti eesmärgi saavutamisega otseselt seotud tööd.

Meetme sihtgrupp

Võrumaa Partnerluskogutegevuspiirkonnas vähemalt 1 aasta tegutsenud mikroettevõtjad, väikeettevõtjad või füüsilisest isikust ettevõtjad:

1) kes tegutsevad valdkonnas, mis on üles loetletud Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatoris EMTAK 2008 jaos C - töötlev tööstus ja
2) mikroettevõtted, kes annavad tööd alla 10(1-9) inimesele ja kelle aastane käive ja/või aastabilansi kogumaht on kuni 2 miljonit eurot või
3) väikeettevõtted, kes annavad tööd alla 50(10-49) inimesele ja kelle aastane käive ja/või aastabilansi kogumaht on kuni 10 miljonit eurot.

Saavutatavad indikaatorid ja sihttasemed

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2015-2020
Väljundnäitajad	Toetuse saanud projektide arv	35
	Kasusaajate arv	300

Maksimaalsed toetussummad ja -määrad

Väikseim toetus taotleja kohta ühes taotlusvoorus on 3000 eurot ja suurim toetus taotleja kohta ühes taotlusvoorus 40 000 eurot.

Toetusmäär on kuni 60% projekti kogumaksumusest.

Infrastruktuuriinvesteeringute toetuse taotlemisel on toetuse määr samuti vastavalt kuni 60% abikõlblikest kuludest, välja arvatud investeeringud lairiba internetiinfrastruktuuri, mis on 90% toetusmääraga abikõlbulikest kuludest.

Viide maaelu arengu määruse sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele meede kaasa aitab

1A: innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades.

1B: põllumajanduse, toidu tootmise ja metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vaheliste sidemete tugevdamine.

1C: elukestva ja kutsealase õppe parandamine põllumajandus- ja metsandussektoris.

2A: kõigi põllumajandusettevõtete majandustegevuse tulemuslikkuse parandamine ning põllumajandusettevõtete ümberkorraldamise ja moderniseerimise hõlbustamine, eelkõige eesmärgiga suurendada turul osalemist ja turule orienteeritust ning põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamist.

3A: toormetootjate konkurentsivõime parandamine nende parema integreerimise abil põllumajanduslike toiduainete tarneahelasse kvaliteedikavade kaudu, mis annavad põllumajandustoodetele lisaväärtuse, kohalike turgude edendamise ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide ning tootmisharudevaheliste organisatsioonide kaudu.

6A: tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine. 6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.
Projektide hindamiskriteeriumid
1. Projekti mõju tegevuspiirkonna arengule (35%) 2. Mõju ettevõtte arengule (20%) 3. Projekti jätkusuutlikkus (20%) 4. Projekti ettevalmistatuse kvaliteet (15%) 5. Taotleja suutlikkus ja eelnev kogemus projekti elluviimisel, eelarve põhjendatus (10%)

5.3. Riigisisese- ja väliskoostöö meede (Art. 44)

Strateegia meetme rakendamise vajaduste lühikirjeldus
Antud meedet saab kirjeldada nelja tegevussuunaga: 1. Uute teadmiste ja innovaatiliste tegevuste lisandumine ettevõtjate ja kogukondade omavahelisele koostööle, uuenduslikke ja lisandväärtust loovate teenuste ja toodete (sh kohalik toit) täiustamisele. 2. Parimate praktikate ja konkurentsivõime tõstmise kogemuse rakendamine võrumaise kultuuripärandi ja kohalikku ressursi kasutamisel ettevõtluses ja teenuste arendamisel sh. noorte ettevõtlikkuse arendamisel ja töökogemuse omandamisel. 3. Innovaatiliste ja uute oskuste lisandumine külakogukondade avalikuks kasutuseks mõeldud hoonete renoveerimisel, kogukonnateenuste arendamisel, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamisel. 4. Uute koostööpartnerite ja uute teadmiste kaudu tegevuspiirkonna elanike (k.a. noored) ja ettevõtjate aktiviseerimine ja motiveerimine.
Meetme eesmärgid
Tegevuspiirkonna ettevõtjad ja kogukonnad (sh noored) kasutavad koostöös saadud uusi teadmisi ja oskusi, on innovaatilised ja kasutavad parimate praktikate kogemust omavahelises koostöös, teenuste ja toodete arendamisel, kohaliku ressursi ja kultuuripärandi kasutamisel.
Toetatavad tegevused
Meetme raames on toetatavad tegevused, mis aitavad saavutada meetme eesmärki ja on selgelt seotud meetme rakendamise vajadustega. Meetme raames toetatakse tegevusi, mis on seotud nii riigisiseste kui ka riigiväliste koostööprojektide (sh. koostööprojektid kolmandate riikidega) elluviimisega. Riigiväliste koostööprojektide on toetatavad ka ettevalmistamise kulud sh. on toetavad tegevused: uuringud, analüüsid, konsultatsioonid, infomaterjalide väljaandmise kulud, personali- ja üldkulud sh. projektjuhtimine, tõlkekulud, seminaride, õppepäevade jms. ürituste korraldamise kulud, reisi – ja transpordikulud ning muud kulud, mis on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artiklitega 65-71 ja määruse (EL) nr. 1305/2013 artiklitega 60-63.

Toetuse saaja
MTÜ Võrumaa Partnerluskogu
Nõuded projektitoetuse taotlejale ja toetuse saajale
Koostööprojektis osaleb kohalik tegevusgrupp koos teise kohaliku tegevusgrupiga. Lisaks võib koostööprojekti olla kaasatud muu avaliku ja erasektori partnerlusel põhinev ühendus, kelle põhikirjaline eesmärk on suunatud maaelu arendamisele ja kes on oma tegevuspiirkonna kohta välja töötanud strateegia.
Taotluse hindamiskriteeriumid
Koostööprojekti ja koostööprojekti ettevalmistava toetuse taotluse kiidab heaks MTÜ Võrumaa Partnerluskogu üldkoosolek.
Maksimaalsed toetussummad ja -määrad
Minimaalne toetussumma ühe taotluse kohta on 3000 eurot ja maksimaalne toetussumma ühe taotluse kohta on 50 000 eurot. Toetuse määr on riigiväliste koostööprojektide ettevalmistamisel kuni 100% abikõlblikest kuludelt ning koostööprojektide elluviimisel kuni 90% abikõlblikest kuludest.
Meetme indikaatorid ja sihttasemed
Riigisiseste ja riigiväliste koostööprojektide ettevalmistamine – 6 projekti Riigisisesed ja riigivälised koostööprojektid – 3 projekti Toetuse summa – 10% kogu meetmete vahenditest
Viide maaelu arengu määruse sihtvaldkonnale, mille eesmärkide saavutamisele meede kaasa aitab
1A: innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades. 1B: põllumajanduse, toidu tootmise ja metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vaheliste sidemete tugevdamine, sealhulgas paranenud keskkonnajuhtimise ja keskkonnategevuse tulemuslikkuse eesmärgil. 1C: elukestva ja kutsealase õppe parandamine põllumajandus- ja metsandussektoris. 2A: kõigi põllumajandusettevõtete majandustegevuse tulemuslikkuse parandamine ning põllumajandusettevõtete ümberkorraldamise ja moderniseerimise hõlbustamine, eelkõige eesmärgiga suurendada turul osalemist ja turule orienteeritust ning põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamist. 3A: toormetootjate konkurentsivõime parandamine nende parema integreerimise abil põllumajanduslike toiduainete tarneahelasse kvaliteedikavade kaudu, mis annavad põllumajandustoodetele lisaväärtuse, kohalike turgude edendamise ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide ning tootmisharudevaheliste organisatsioonide kaudu. 5B: energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetetööstuses.

5C: taastuvate energiaallikate, kõrvalsaaduste, jäätmete, jääkide ja muude toiduks mittekasutatavate toorainete pakkumise ja kasutamise hõlbustamine biomajanduse edendamise eesmärgil.

6A: tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine.

6B: maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine.

6C: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavuse, kasutamise ja kvaliteedi parandamine maapiirkondades.

6. Meetme hindamiskriteeriumid

VPK lähtub meetmete hindamisel järgmistest põhimõtetest:

- Taotluse prioriteetsust hindab vähemalt 5-liikmeline MTÜ Võrumaa Partnerluskogu juhatuse poolt kinnitatud hindamiskomisjon (edaspidi komisjon).
- Komisjon kasutab taotluste prioriteetsuse määramisel käesolevat hindamismetoodikat.
- Hindamine toimub kolmes etapis:
  I. Komisjoniliikme individuaalne töö projektitaotlustega;
  II. Projektitaotluste paikvaatlused hindamiskomisjoni poolt ja/või kohtumised projektitaotluse esitaja(te)ga;
  III. Hindamiskomisjoni koosolek, kus projektitaotlused hinnatakse, koostatakse paremusjärjestus ning vormistatakse ettepanek VPK juhatusele projektide heakskiitmiseks.
- Komisjoni liikmete hinded iga kriteeriumi kohta kajastatakse hindamistabelis ühtse aritmeetilise keskmisena, mis seejärel korrutatakse läbi kriteeriumi osakaaluga ning saadud tulemused summeeritakse koondhindeks.
- Maksimaalne punktisumma projekti hindamisel on “3”palli.
- Hinnang taotlusele loetakse positiivseks, kui hindamisel antud koondhinne on vähemalt 2 palli.
- Kõikide projektitaotluste hindamised protokollitakse ja allkirjastatakse.

Hindamine toimub järgneva hindamisskaala alusel täisarvudes:

0–puudulik
1–nõrk
2–keskpärane
3–väga hea

Meede 1: Küla- ja kultuurimeede

Hindamiskriteeriumid	Hinne	Osakaal
1. Projekti olulisus tegevuspiirkonna arenguga seoses	0-3	60%
2. Projekti jätkusuutlikkus	0-3	15%
3. Projekti ettevalmistatuse kvaliteet	0-3	15%

4. Taotleja suutlikkus ja eelnev kogemus projekti elluviimisel, eelarve põhjendatus	0-3	10%

Meede 2: Ettevõtluse meede

Hindamiskriteeriumid	**Hinne**	**Osakaal**
1. Projekti mõju tegevuspiirkonna arengule	0-3	35%
2. Mõju ettevõtte arengule	0-3	20%
3. Projekti jätkusuutlikkus	0-3	20%
4. Projekti ettevalmistatuse kvaliteet	0-3	15%
5. Taotleja suutlikkus ja eelnev kogemus projekti elluviimisel, eelarve põhjendatus	0-3	10%

7. Koostöö teiste partnerlustega 2014 – 2020

7.1. Siseriiklik koostöö

VPK strateegia elluviimiseks ning seatud eesmärkide saavutamiseks on ühing avatud koostööle erinevatel tasanditel ja erinevate organisatsioonidega. Koostööd tehakse vastavalt vajadusele ning ilmnevale ühishuvile. Hoitakse nii olemasolevaid kui otsitakse ka uusi kontakte, mis aitavad tuua VPK tegevuspiirkonda uut teadmist ning viia ellu strateegia eesmärkidele ja sihtgruppide vajadustele vastavaid ühisprojekte.

Oluline on teha koostööd tegevuspiirkonna **kohalike omavalitsuste** ja kõigi Võru maakonna **arendusorganisatsioonidega**. Koostöö omavalitsuste ja teiste sihtrühmadega võimaldab LEADER põhimõtteid laiemalt ellu rakendada, suunab koostööpartnereid enam strateegia eesmärkidele tähelepanu pöörama ning nende elluviimisesse panustama.

Koostööks tegevuspiirkonna arendusorganisatsioonidega on VPK sõlminud koostöölepingu SA Võrumaa Arenguagentuuriga. Lepingu eesmärgiks on tegevuspiirkonna ettevõtluskeskkonna parandamise ja kohaliku elu arendamise tagamiseks partnerlussuhete loomine. Lisaks toimib regulaarne koostöö Võru Maavalitsuse, Võrumaa Omavalitsuste Liidu, Võro Instituudi, Väimela Kutsehariduskeskuse ja Võrumaa Talupidajate Liiduga. Koostöös Kagu-Eesti tegevusgruppidega on ellu viidud piirkonna turundusprojekt „Elu kahe maailma piiril“ ja mitmed „UMA MEKK“ kaubamärgi arendamist ja kohalike toidutootjate ettevõtlust toetavad projektid.

Lisaks mitmele tegevusgrupile, kellega on vahetatud kogemusi LEADER meetme rakendamise, elluviidud projektide ja tegevuspiirkonna arendamise osas (õppereisid, seminarid, konverentsid), on tihedamad koostöösidemed arenenud **kolme Kagu-Eesti partnerluskogu** (Põlvamaa PK, Valgamaa PK, Võrumaa PK) vahel. Esimesed koostöötegevused ulatuvad aastasse 2002, kui kolme maakonna koostöös koostati Suurbritannia toetusfondi poolt finantseeritud Kagu-Eesti Partnerlusprogrammi raames sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse vähendamise strateegia. 2010. aastast on kolme partnerluskogu vahel ka ametlik koostööleping eesmärgiga arendada koostööd läbi ühiste toetusmeetmete. Koostööd tehakse projektides, mis on suunatud noorte aktiivsuse tõstmisele, ettevõtluse arendamisele võrgustumise ja ühiskoostöö kaudu, ühise visuaalse identiteedi loomisele ja maaelu mainekujundusele. Samuti tehakse järjepidevat koostööd ja viiakse ellu koostööprojekte **Tartumaa Arendusseltsi** ja **Piiriveere Liider** tegevusgruppidega. Lõuna-Eesti tegevusgruppide koostöös on tänaseks ellu viidud juba mitmeid tegevuspiirkonna ettevõtlust toetavaid tegevusi (MTÜ Maitsev-Lõuna Eesti ja LõunaKeskuse Taluturg, „Elu kahe maailma piiril“ koos National Geographic’u 21 kollase raami paigaldamisega ning koos

turundustegevusega, Kagu-Eesti külade suvekool, konverents Kogukonna vedurid, LINC rahvusvaheline konverents 2012 aastal, jpm).

Ka 2017. aastal jätkatakse National Geographic projekti koostööd viie Lõuna-Eesti tegevusgrupiga, samuti jätkatakse koostööd kõigi Eesti LEADER tegevusgruppidega.

7.2. Rahvusvaheline koostöö

Rahvusvahelisel tasandil kavandab VPK uuel perioodil koostööprojekte ja koostöötegevusi Soome, Prantsusmaa, Läti ja Hollandi LEADER-tegevusgruppidega ning samuti ollakse avatud koostööks uute LEADER-tegevuspiirkondadega.

Prantsusmaa Velay piirkonna tegevusgrupp (LEADER GAL Pays du Velay[9]) on kohalik tegevusgrupp[10], millega VPK-l on sõlmitud koostöölepe, kus koostöö hõlmab kogemuste vahetamist kohaliku köögi arendamisel ja kohalike toodete kasutamisel piirkonna toitlustusasutustes ning retseptide väljatöötamist ühise tooraine baasil.

Soome Suupohja Arendusseltsiga (Suupohjan Kehittamisyhdistus, RY[11]) on kavas koostöö kohaliku ressursi ja kultuuripärandi kasutamisel ettevõtluses, külakogukondades pakutavate kogukonnateenuste arendamisel ja energiasäästualaste teadmiste tõstmisel.

Läti Cesise piirkonna partnerluskoguga (*Cesis district rural partnership*[12]) on kavas koostöö kohaliku toidu ja kogukondadele (sh noortele) suunatud arendustegevuste kaudu.

Hollandi Goningeni Leader piirkonnaga on koostöö valdkondadeks piirkondade turundusalased tegevused, energiasäästule suunatud ühisprojektid ja kogemuste vahetused.

2016. aastal alustati jahindusalase koostööprojekti ettevalmistava projektiga, mille koostöö-partneriks oli Soome Karelian Hills Leader tegevusgrupp. 2017. aastal on kavas algatada sama temaatiline koostööprojekt, mille partneriteks on Soome, Saksamaa ja Slovakkia.

2017. aasta augustikuus käisid Võrumaa Partnerluskogu liikmed õppereisil Poola Vabariigis, et tutvuda sealsete LEADER projektidega ja uurida võimalike koostöövõimaluste kohta. Külastatud

[9] http://www.paysvelay.fr/leader/
[10] Tegevusgrupp juhib alates 2010.a. rahvusvahelist koostööprojekti „Kohalike toodete Euroopa laat“ ja 2012 osalesid Võrumaa PK esindajad Euroopa esimesel kohalike toodete laadal Lõuna-Kesk Prantsusmaal, Le PuyenVelay`s ning 2013. aastal Kohaliku toodangu laadal Digneles Bains`is.
[11] http://www.leadersuupohja.fi/
[12] http://www.partneriba.lv/

Poola tegevusgrupil Roheline Ring ja Võrumaa Partnerluskogul on palju ühist ning samuti tekkisid koostöö ideed.

Võrumaa Partnerluskogu on arendanud koostööd kohalike LEADER-tegevusgruppidega rahvusvahelisel tasandil ka läbi LINC konverentsidel osalemise ja korraldamise Eestis 2012. aastal. LINC on Austria, Saksamaa, Eesti ja Soome LEADER kohalike tegevusgruppide ja riiklike maaeluvõrgustiku üksuste algatus, kus on kombineeritud kogemuste vahetus koos spordi- ja kohaliku toidu üritusega. LINC eesmärk on innovaatiliselt edendada võrgustumist ja kogemuste vahetamist Euroopa LEADER-alade vahel. Esimene LINC konverents toimus 2010. aastal Austrias (Austria kohalik tegevusgrupp Hohe Salve). Järgnevatel aastatel on LINC konverentsid toimunud Saksamaal, Eestis (2012), Soomes, Austrias, Itaalias, Ungaris ja Luxembourgis.

Võrumaa Partnerluskogu osaleb aktiivselt nii Eesti siseses kui ka rahvusvahelises LEADER tegevusgruppide katusorganisatsioonide töös, kuulub üle-eestilise LEADER foorumi koosseisu, on 2012. aastal asutatud Eesti Leader Liidu[13] asutaja liige.

2011. aasta lõpust on Võrumaa PK katusorganisatsiooni ELARDi (Euroopa LEADER Ühendus Maaelu Arenguks) liige ja saab seega kaasa rääkida EL ühtse maaelu arengu poliitika kujundamisel. ELARD on rahvusvaheline mittetulundusühendus, mis on loodud maapiirkondade tasakaalustatud ja jätkusuutliku arengu säilitamiseks. Euroopa LEADER katusorganisatsioon koondab üle 600 tegevusgrupi.

Käesoleva strateegia elluviimisel ja eesmärkide saavutamisel peab Võrumaa PK oluliseks järjepidevat siseriiklikku ja rahvusvahelist koostööd, mis võimaldab järgmist:

1) hoida suhtlust erinevate sektorite esindajate ning partnerorganisatsioonide liikmete vahel;
2) teadmiste ja kogemuste vahetamist;
3) uute teadmiste omandamist;
4) ühiste koostööprojektide, uute sektorivaheliste ja rahvusvaheliste võrgustike ning koostöövormide tekkimist.

[13] Eesti Leader Liit on loodud maaelu edendamiseks läbi Eesti Leader tegevusgruppide. Eesmärgiks on väärtustada tasakaalustatud ja teadmistepõhist arendustegevust, kaasates sinna erinevaid koostööpartnereid

8. Arengustrateegia sidusus ja vastavus Eesti-siseste LEADER spetsiifiliste eesmärkidega

8.1. Eesti-sisesed LEADER spetsiifilised eesmärgid ja nende sidusus VPK strateegiliste eesmärkidega

1. Ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine, eelkõige läbi ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise

VPK strateegiline eesmärk:

2.1 Ettevõtjatevaheline ühistegevus koostöövõrgustike ja omavahelise koostöö kaudu on piirkonnas juurde loonud kvaliteetseid, uuenduslikke ja lisandväärtust loovaid teenuseid ja tooteid (sh kohalik toit)

2. Sotsiaalse kaasatuse edendamine luues uusi töökohti, kaasates kohaliku arengu strateegia ettevalmistamise ja elluviimise protsessi kohalikud elanikud ning parandades teenuste kättesaadavust muuhulgas läbi IT-teenuste parema kättesaadavuse

VPK strateegilised eesmärgid:

2.2 Tegevuspiirkonna ettevõtjad kasutavad võrumaist kultuuripärandit, kohalikku ressurssi ja on partnerid noorte ettevõtlikkuse arendamisel ja töökogemuse omandamisel.

2.1 Ettevõtjatevaheline ühistegevus koostöövõrgustike ja omavahelise koostöö kaudu on piirkonnas juurde loonud kvaliteetseid, uuenduslikke ja lisandväärtust loovaid teenuseid (sh infotehnoloogilisi) ja tooteid (sh kohalik toit).

3. Piirkondlike eripärade parem rakendamine, sh kohaliku toidu tootmine

VPK strateegilised eesmärgid:

2.2 Tegevuspiirkonna ettevõtjad kasutavad võrumaist kultuuripärandit, kohalikku ressurssi ja on partnerid noorte ettevõtlikkuse arendamisel ja töökogemuse omandamisel.

2.1 Ettevõtjatevaheline ühistegevus koostöövõrgustike ja omavahelise koostöö kaudu on piirkonnas juurde loonud kvaliteetseid, uuenduslikke ja lisandväärtust loovaid teenuseid (sh infotehnoloogilisi) ja tooteid (sh kohalik toit).

1.2 Tegevuspiirkonna elanikud (k.a. noored) on aktiivsed ja motiveeritud ning hindavad võrumaiseid traditsioone ja panustavad kogukonnaellu.

4. Uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine sh kogukonnateenuste arendamisel

VPK strateegilised eesmärgid:

1.1 Külakogukondade avalikuks kasutuseks mõeldud hooned on renoveeritud energia-säästlikult, lisandunud on uuenduslikud ja kogukonnaliikmeid kaasavad kogukonnateenused ja paranenud on info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavus.

2.1 Ettevõtjatevaheline ühistegevus koostöövõrgustike ja omavahelise koostöö kaudu on piirkonnas juurde loonud kvaliteetseid, uuenduslikke ja lisandväärtust loovaid teenuseid (sh infotehnoloogilisi) ja tooteid (sh kohalik toit).

5. Kohaliku tasandi valitsemise parendamine läbi erinevate osapoolte kaasamise.

VPK strateegilised eesmärgid:

2.2 Tegevuspiirkonna ettevõtjad kasutavad võrumaist kultuuripärandit, kohalikku ressurssi ja on partnerid noorte ettevõtlikkuse arendamisel.

1.2 Tegevuspiirkonna elanikud on aktiivsed ja motiveeritud ning hindavad võrumaiseid traditsioone ja oskusi, noored panustavad kogukonnaellu, on aktiivsed, kodukohta hindavad ja ambitsioonikad.

9. Seosed piirkonnas olulist mõju omavate arengudokumentidega

9.1. Seosed tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste arengukavadega

Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas on 10 omavalitsust, mille arengukavad on sisendiks ja kokkupuutekohaks antud strateegiaga. Seoseid teiste strateegiliste dokumentidega on analüüsitud ennekõike visioonide ja strateegiliste eesmärkide kattuvuse osas, et leida ühisosa ning võimalusel sekkumis- või võimendusvaldkonnad, mida VPK oma strateegiaga saaks täiendada ning ellu viia.

Tabel 7. Võrumaa Partnerluskogu visiooni seotus kohalike omavalitsuste visioonidega

Võrumaa Partnerluskogu visioon	Omavalitsused, mille arengukavades on komponendid esindatud

Elamissõbralik piirkond	Antsla, Haanja, Lasva, Mõniste, Rõuge, Sõmerpalu, Urvaste, Varstu, Vastseliina ja Võru vald
Ühtehoidvate kogukondadega piirkond	Antsla, Haanja, Mõniste, Rõuge ja Võru vald
Arengut soosiv piirkond	Antsla, Haanja, Lasva, Mõniste, Rõuge ja Sõmerpalu vald
Jätkusuutlikku ettevõtlust soosiv piirkond	Antsla, Haanja, Lasva, Mõniste, Rõuge, Sõmerpalu, Urvaste ja Vastseliina vald

Allikas: Antsla[14], Haanja[15], Lasva[16], Mõniste[17], Rõuge[18], Sõmerpalu[19], Urvaste[20], Varstu[21], Vastseliina[22] ja Võru[23] valla arengukavad

Kokkuvõtlikult öeldes aitab Võrumaa Partnerluskogu visoon kaasa omavalitsuste visioonide täitmisele.

Tabel 8. Võrumaa Partnerluskogu eesmärkide seotus kohalike omavalitsuste eesmärkidega

Võrumaa Partnerluskogu eesmärgid	**Omavalitsused, mille arengukavades eesmärgid on esindatud**
Külakogukondade arendamine (sh kogukonnateenus, noorte kaasamine)	Antsla vald, Haanja vald, Lasva vald, Rõuge vald, Urvaste vald, Varstu vald, Vastseliina vald, Võru vald
Kogukonna arendamine läbi ühiskoostöö (sh kultuuripärandi ja traditsioonide säilitamine)	Antsla vald, Haanja vald; Lasva vald, Mõniste vald, Rõuge vald, Sõmerpalu vald, Urvaste vald, Varstu vald, Vastseliina vald, Võru vald

[14] Antsla valla arengukava 2016 – 2024 [http://antsla.kovtp.ee/documents/378714/2629420/ANTSLA_VALLA+ARENGUKAVA+2016-2024.pdf/4c898819-12ab-48a7-8bd0-f4a1193008329
[15] Haanja valla arengukava [http://antsla.kovtp.ee/documents/378714/2629420/ANTSLA_VALLA+ARENGUKAVA+2016-2024.pdf/4c898819-12ab-48a7-8bd0-f4a119300832]
[16] Lasva valla arengukava 2011 – 2020+ [http://lasva.kovtp.ee/documents/1709907/1776720/lasva-valla-arengukava-2012.pdf/ad25e810-5b0a-417b-ac42-0c474f1ec75a]
[17] Mõniste valla arengukava 2016 – 2025 [https://www.riigiteataja.ee/akt/424112015007?leiaKehtiv]
[18] Rõuge valla arengukava 2015 – 2025 [https://www.riigiteataja.ee/akt/408112016028]
[19] Sõmerpalu valla arengukava 2010 – 2021 [http://www.somerpalu.ee/dokumendid/valla_arengukava_20102021_uus_redaktsioon.pdf]
[20] Urvaste valla arengukava 2012 – 2022 [https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4021/1201/6004/Lisa1_arengukava_uus.pdf]
[21] Varstu valla arengukava 2011 – 2030 [http://www.varstu.ee/images/arengukavad/Valla_arengukava_2011-2030.pdf]
[22] Vastseliina valla arengukava aastateks 2014 – 2022 [https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4081/1201/6027/Lisa.pdf]
[23] Võru valla arengukava aastateks 2015 – 2021 [https://www.riigiteataja.ee/akt/424112016012]

Ettevõtluskeskkonna arendamine (koostöövõrgustikud, kultuuripärandi kasutamine ettevõtluses, noorte ettevõtlusesse kaasamine)	Antsla vald, Haanja vald, Lasva vald, Mõniste vald, Rõuge vald, Sõmerpalu vald, Urvaste vald, Varstu vald, Vastseliina vald, Võru vald
Väiketootmisettevõtete arendamine (uuenduslikkus, infrastruktuur)	Antsla vald, Haanja vald, Lasva vald, Mõniste vald, Rõuge vald, Sõmerpalu vald, Urvaste vald, Vastseliina vald, Võru vald

Allikas: Antsla, Haanja, Lasva, Mõniste, Rõuge, Sõmerpalu, Urvaste, Varstu, Vastseliina ja Võru valla arengukavad

Selleks, et läbi ettevõtluse suureneks töökohtade arv, paraneks ettevõjate koostöö omavahel, kogukonna, omavalitsuse ja rahvuspargiga, on Antsla valla tegevuskavas planeeritud näiteks järgnevad tegevused: sotsiaalse ettevõtluse propageerimine töökohtade loojana, ettevõtjate ümarlaua käivitamine suhtluskanalina ettevõtjate ja vallavalitsuse vahel, valda kaugtöökohtade loomise toetamine. Valla pärandi hoidmiseks ning targalt kasutamiseks kogukonna ja külaliste huvides on tegevuskavas planeeritud näiteks pärandialaste ürituste, töötubade ja koolituste läbiviimine. Haanja valla 2015 – 2019 aasta tegevuskavas toetavad eesmärke näiteks järgnevad tegevused: väikeettevõtluse arengu nõustamine, ettevõtjatele infopäevade korraldamine, ettevõtjate ühendamine võrgustikku, toorearendus ja turundus, noorte jt vallaelanike huvitegevuste võimaluste arendamine, traditsioone loovate ja väärtustavate ürituste algatamine, läbiviimine ning piirkondlike spordi- ja kultuuritraditsioonide jätkamine ja arendamine, külaliikumise toetamine. Sarnaselt eelnevalt välja toodud kahe valla tegevuskavale, on eesmärgi täitmiseks toodud välja tegevused ka teiste omavalitsuste arengukavades.

Tegevuspiirkonna omavalitsuste arengukavasid analüüsides saame järeldada, et kõigi omavalitsuste strateegiliste eesmärkidega on VPK tegevuspiirkonna strateegial suuremal või vähemal määral kattuvust ning VPK sekkumisvaldkonnad meetmete lõikes aitavad kaasa arengutele ka omavalitsustes.

9.2. Seosed teiste strateegiliste arengudokumentidega

Võrumaa Partnerluskogu strateegia on seotud järgmiste strateegiliste arengudokumentidega:

1. **Eesti Maaelu Arengukava 2014 – 2020**[24]

VPK strateegia panustab läbi strateegiliste eesmärkide EAFRD nelja prioriteeti ning nende sihtvaldkondadesse 6B, 6C, 5C, 5B, 2A,1B,1C.

[24] Eesti Maaelu Arengukava 2014 – 2020 [https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-v3-2017-08-29.pdf]

Prioriteet 1: teadmussiirde ja innovatsiooni tugevdamine põllumajanduses, metsanduses ja maapiirkondades.

1A - innovatsiooni ja koostöö toetamine ning teadmistebaasi arendamine maapiirkondades;

1B - põllumajanduse, toidu tootmise ja metsanduse ning teadusuuringute ja innovatsiooni vaheliste sidemete tugevdamine, sealhulgas paranenud keskkonnajuhtimise ja keskkonnategevuse tulemuslikkuse eesmärgil;

1C - elukestva ja kutsealase õppe parandamine põllumajandus- ja metsandussektoris.

Seos strateegiaga: strateegia keskendub VPK tegevuspiirkonna ettevõtluse konkurentsivõime ja elukeskkonna kvaliteedi tõstmisele, lisaks toetatakse koostööd ja ühistegevust.

Prioriteet nr 2 – põllumajandusettevõtete elujõulisuse ja kõigi põllumajandusvormide konkurentsivõime parandamine kõigis piirkondades ning uuenduslike põllumajandus-tehnoloogiate ja metsade säästva majandamise edendamine.

2A - kõigi põllumajandusettevõtete majandustegevuse tulemuslikkuse parandamine ning põllumajandusettevõtete ümberkorraldamise ja moderniseerimise hõlbustamine, eelkõige eesmärgiga suurendada turul osalemist ja turule orienteeritust ning põllumajandusliku tegevuse mitmekesistamist;

2B - piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjate põllumajandussektorisse sisenemise hõlbustamine ja eelkõige põlvkondadevahetuse hõlbustamine.

Seos strateegiaga: Võrumaa Partnerluskogu ettevõtluse arendamiseks kavandatud meetmed panustavad põllumajandusega tegelevate ettevõtjate arvu suurendamisele ja tootmise uuendamisele

Prioriteet 3 – toiduahela korraldamise, sealhulgas põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise, loomade heaolu ja riskijuhtimise edendamine põllumajanduses.

3A - toormetootjate konkurentsivõime parandamine nende parema integreerimise abil põllumajanduslike toiduainete tarneahelasse kvaliteedikavade kaudu, mis annavad põllumajandustoodetele lisaväärtuse, kohalike turgude edendamise ja lühikeste tarneahelate ning tootjarühmade ja -organisatsioonide ning tootmisharudevaheliste organisatsioonide kaudu.

Seos strateegiaga: Võrumaa Partnerluskogu ettevõtluse arendamise meetmed aitavad kaasa piirkonna põllumajandustootjate integreerimisele, toetades kohaliku toidu töötlemisele ja väärindamisele suunatud tegevusi, ühistegevuste toetamisega paraneb ettevõtjate turundusvõimekus.

Prioriteet nr 5 – loodusvarade tõhusama kasutamise edendamine ning vähese CO_2 -heitega ja kliimamuutuste suhtes vastupidavale majandusele ülemineku toetamine põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris.

5B - energiakasutuse tõhustamine põllumajanduses ja toiduainetetööstuses;

5C - taastuvate energiaallikate, kõrvalsaaduste, jäätmete, jääkide ja muude toiduks mittekasutatavate toorainete pakkumise ja kasutamise hõlbustamine biomajanduse edendamise eesmärgil.

Seos strateegiaga: Võrumaa Partnerluskogu riigisisese- ja väliskoostöömeede panustab prioriteedi 5 eesmärkide elluviimisesse.

Prioriteet nr 6 – sotsiaalse kaasatuse, vaesuse vähendamise ja majanduskasvu edendamine maapiirkondades.

6A - tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine;

6B - maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine;

6C - info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kättesaadavuse, kasutamise ja kvaliteedi parandamine maapiirkondades.

Seos strateegiaga: Võrumaa Partnerluskogu strateegia on koostatud otselelt Eesti Maaelu arengukavast lähtuvalt, arvestades LEADER meetme põhimõtteid ja LEADER-lähenemist eri sektorite koostöös. Võrumaa Partnerluskogu kõik meetmed panustavad 6. prioriteedi täitmisesse ning loovad seega eelduse majanduse ja elukeskkonna mitmekesistamiseks läbi kahe tegevusvaldkonna.

2. Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“[25]

Valitsuse poliitika üheks põhisuunaks valdkonnas „Konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond“ on luua eeldused erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurendamiseks ning innovatsiooni väljundite arvu ja kvaliteedi tõstmiseks.

Seos strateegiaga: Võrumaa Partnerluskogu on seadnud eesmärgiks arendada kohalikul ressursil põhinevat ettevõtlust uudsete toodete ja teenuste arendamisega.

[25] Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ [https://riigikantselei.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti2020_tekstiosa_2017-2020_istungile_27.04.17.pdf]

3. **Eesti regionaalarengu strateegia 2014 – 2020**[26]

Regionaalarengu strateegia visioon 2030+ ja üldeesmärgiks see, et oma eripäradele tuginedes panustab iga piirkond Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest. Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Seos strateegiaga: Ka Võrumaa Partnerluskogu strateegia peab oluliseks panustada piirkondlikele eripäradele, konkurentsivõimelisele ettevõtlusele, töökohtade kättesaadavusele, headele teenustele ja nende olemasolule tegevuspiirkonnas.

4. **Üleriigiline planeering Eesti 2030+**[27]

Planeeringu üheks põhisuunaks on tasakaalustatud ja kestlik asutuse areng, sh olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine; töökohtade, haridusasutuste ja mitmesuguste teenuste kättesaadavuse tagamine toimepiirkondade sisese ja omavahelise sidustamise kaudu.

Seos strateegiaga: Partnerluskogu strateegia eesmärigiks on kujundada jätkusuutlik ja arengut soodustav elukeskkond, sh tagada vajalike teenuste kättesaadavus (nt kogukonnateenuse abil).

5. **Eesti riiklik turismiarengukava 2014 – 2020**[28]

Arengukava visiooniks on, et aastaks 2020 on Eesti turistidele tuntud ja hea mainega Põhjamaade turismisihtkoht, mis pakub meeldejäävat reisielamust ning kust on soovi korral mugav reisida teistesse Läänemere piirkonna riikidesse.

Seos strateegiaga: Partnerluskogu toetab turismiettevõtete koostööd ja piirkonna eripära rõhutavat turismiettevõtlust.

6. **Võru maakonna arengustrateegia 2014 – 2025**[29]

---

[26] Eesti regionaalarengu strateegia 2014 – 2020 [https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf]

[27] Üleriigiline planeering Eesti 2030+ [https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti_2030.pdf]

[28] Eesti Riiklik Turismiarengukava 2014 – 2020 [https://www.riigikantselei.ee/valitsus/valitsus/et/valitsus/arengukavad/majandus-ja-kommunikatsiooniministeerium/Turismi%20arengukava%202014-2020.pdf]

[29] Võru maakonna arengustrateegia 2014-2025 [http://voru.maavalitsus.ee/documents/181637/6358001/V%C3%B5ru+maakonna+arengustrateegia_1.06.2015.pdf/9664d76f-3f62-4186-81fe-8fc5045ba8c2]

Võru maakonna visiooniks on, et Võrumaa on atraktiivne Kagu-Eesti elu- ja töökeskkond, mida iseloomustab tugev majandus, konkurentsivõimeline haridus, oma kultuur ja eripära, kaasaegne tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ning kaasav ja kestlik kogukond.

Eelnevast lähtuvalt on strateegias sõnastatud viis eesmärki:

- Võrumaa ettevõtlus on tulus ja töökohad hästi tasustatud (tugev majandus);
- Võrumaalt saab väärtuspõhise hariduse (konkurentsivõimeline haridus);
- Võrumaa on "ummamuudu" (oma kultuur ja eripära);
- Võrumaa on koht, kus inimesed elavad täisväärtuslikult ja kaua (kaasaegne tervishoid ja sotsiaalhoolekanne);
- Võrumaalased on tugeva ja nakatava piirkondliku enesetunnetusega (kaasav ja kestlik kogukond).

Seos strateegiaga: Partnerluskogu strateegia sekkub otseselt Võrumaa omapära, ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisse.

10. Strateegia elluviimise jätkusuutlikkus

MTÜ Võrumaa Partnerluskogu on olnud edukas strateegia koostamisel ja elluviimisel. Strateegia tulemuslik elluviimine, projektide koordineerimine ja taotlejate nõustamine näitab head administratiivset suutlikkust. Võrumaa Partnerluskogu on kujunenud **tugevaks piirkondlikuks arendusorganisatsiooniks**, mis on algatanud ja toetanud piirkonnas mitmeid olulisi projekte. Ka LEADER meetme rahastusperioodi lõppedes jätkatakse piirkonna arendusorganisatsioonina, mille peamiseks eesmärgiks on piirkonna ettevõtluskeskkonna toetamine läbi erinevate kompetentside koondamise, õppereiside korraldamine ning kogukondade arendamine.

MTÜ Võrumaa Partnerluskogu on igapäevaselt kaasatud partnerina ja nõuandjana ka mitmetes LEADER programmi välistes koostöötegevustes:

1) Võru Instituudi Kohaliku toidu arendus- ja turundusvõrgustiku toimimise plaani koostamine 2014,
2) Võru Instituut ja Võru Linnavalitsuse UMA Loomekoja kontseptsiooni väljatöötamine 2014,
3) Võru Maavalitus koostöös UMA MEKK IV Suurlaada 2013 korraldamine projekti „*Fostering of Socioeconomic Development and Encouraging Business in Border Areas*“ raames.
4) Projekti kaasrahastaja Eesti-Läti-Vene piiriülese koostöö programm 2013. a.
5) VPK eestvedamisel on koostatud Võrumaa Kutsehariduskeskuse ja kohalike väiketootjatega koostöös Põllumajandusministrile ettepanekud toiduseaduse muutmiseks 2014-2015 a.

Planeeritavad tegevused ja lisarahastused väljaspool LEADER meedet alates 2014. aastast on: VPK osaleb koostööpartnerina SA Võrumaa Arenguagentuuri poolt meetme „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ tegevus „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ taotletavas projektis. Projekti tegevuse „Võrumaa toiduvõrgustiku arendamine“ osas on VPK omafinantseering projekti I etappi (2015. aasta sügis – 2016. aasta detsember) 5 184 eurot ja kogumaksumus 32 000 eurot. Projekti kogu rakendamisperiood on 2022 aastani. Projekti eesmärkide peamised märksõnad on logistika, ühisturundus, kvaliteet ja arendusprojektid.

2018. aastal on Võrumaa Partnerluskogu kavandanud ellu viia erinevaid tegevusi tõstmaks liikmeskonna jt organisatsioonide koostöövõimekust ja seeläbi ühtlasi tugevdades võrgustikku ning kogu piirkonda. Planeeritud tegevustega luuakse uutes omavalitsustes koostööprojektide abil organisatsioone ühendades eeldused koostööks, lisaks suunatakse organisatsioone ellu viima

nii tegevuspiirkonnale, loodud koostööle kui ka organisatsioonidele eraldiseisvalt sisukaid ja tulemuslikke koostööprojekte. Planeeritud tegevuste eesmärgiks on tõsta organisatsioonide sisemist võimekust, tagamaks suurem valmisolek projekte tulemuslikult ellu viia.

Peamiste sissetulekuallikatena nähakse teenuste müüki, liikmemakse, projektitegevusi ennekõike piiriüleste programmide võimaluste ning Euroopa Liidu erinevate toetusprogrammide kasutamiseks.

11. Kaasamise strateegia koostamine

MTÜ Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonna strateegia 2014 – 2020 uuendamine toimus perioodil aprill 2017 – oktoober 2017. Strateegia koostamist konsulteeris Civitta Eesti AS Ragne Kasesalu juhtimisel.

Strateegia koostamine põhines järgmistel sisenditel:

- senise tegevuse ja strateegia analüüs;
- piirkonna sotsiaal-majanduslik analüüs ja sellest tulenevad väljakutsed;
- kogukonna teenuse ja noorsootöötajate küsitlus;
- MTÜ Võrumaa Partnerluskogu strateegia uuendamiseks läbi viidud liikmete, koostööpartnerite ning teiste avaliku-, era- ja kolmanda sektori esindajate osavõtul läbiviidud seminaride tulemused.

Kogukonna kaasamine on üks olulisemaid läbiv põhimõte nii strateegias kui VPK organisatsiooni töös. Arengustrateegia koostamine on olnud pikk ja põhjalik protsess. Toimunud on enam kui 7 ühisseminari, arutelupäeva või koosolekut. Kokkusaamistel on osalenud 110 inimest, kes kõik on andnud vajalikku sisendit dokumendi koostamiseks.

Joonis 6. Sotsiaalsete gruppide vajadused teemade lõikes

Strateegia koostamisel on kasutatud järgmisi kaasamisevorme:

- strateegiaseminarid – 2 seminari, kus on toimunud rühmatööd erinevate sihtrühmade kaupa (kogukond ja ettevõtjad):
- küsitlused – strateegia koostamise käigus viidi läbi küsitlus nii kogukonnateenuse kui ka noorte vajaduste ja kaasamise teemal;
- üldkoosolekud – 3 üldkoosolekut, kus on tutvustatud strateegia hetkeseisu;

- juhtrühma koosolekud – 4 koosolekul on läbi arutatud terve strateegia koostamise perioodi olulisemad teemad (eesmärgid, meetmed, hindamine jne).

Strateegia koostamist koordineeris strateegia juhtrühm. Juhtrühma koosolekute käigus arutati põhjalikult läbi strateegia olulisemad teemad. Lisaks toimus mitmeid arutelusid, kuhu olid kaasatud nii piirkonna ettevõtjad, kohalikud omavalitsused, kolmas sektor kui ka piirkonna elanikud.

Hea kaasamine saab toimida vaid jätkuva protsessina ning seega kirjeldas VPK kui organisatsioon enda jaoks **kaasamise põhimõtted**. Eduka toimimise võtmeks ja vahendiks peetakse **suhtlemist.** Lisaks peab kaasamine olema **planeeritud** ja **sihtrühmapõhine.** Partnerluskogu keskendub suhtlemisel peamiselt kolmele sihtrühmale: avalikkus, taotlejad ja liikmed. Kuna arutelude käigus on välja toodud, et infot oma liikmetele ja avalikkusele pole piisavalt, on uuel perioodil plaanis lisaks **suhtlemisele** panustada veel enam ka **tagasiside küsimisele**, et siduda tagasiside tulemused organisatsiooni ja strateegia arendamisega. Peamiste suhtlemiskanalitena kasutatakse juba seni väljakujunenud vahendeid: kodulehte, sotsiaalmeediat ja kohalikke meediaväljaandeid. Eduka suhtluse tagamiseks on seatud eesmärgiks suhelda lihtsalt ja arusaadavalt, vältides formaalset ja kantseliitlikku kommunikatsiooni.

12. VPK arengustrateegia seire, enesehindamine ja uuendamise kord

VPK tegevuspiirkonna tegevusgrupp teostab arengustrateegia seiret ja enesehindamist kahel viisil. **Iga-aastast seiret** viib läbi VPK büroo kooskõlas juhatusega, moodustades selleks strateegia- ja seirekomisjoni, mille ülesandeks on strateegia rakendamise ning projektide hindamissüsteemi ja seire arendamine. Strateegia iga-aastane seire keskendub neljale valdkonnale:

1) strateegia eesmärgid: analüüsitakse eesmärkide täitmist vastavalt seatud tulemusmõõdikutele;
2) taotletud ja positiivse otsuse saanud projektide teostamine ja tulemuslikkus: analüüsitakse projektide vastavust meetmetes toodud väljundmõõdikutele;
3) rakenduskava: analüüsitakse rakenduskava täitmist strateegia meetmete rakendamise eelarve lõikes ja kohaliku tegevusgrupi ülalpidamiskulude eelarve lõikes;
4) VPK tegevusgrupi organisatsioon: keskendutakse ennekõike töötajate oskuste ja arengu analüüsile (rahulolu, arengu- ja koolitusvajadus), analüüsitakse juhatuse liikmete ja hindamiskomisjoni liikmete arengu- ja koolitusvajadusi vastavalt nende töökohustustele ning liikmete rahulolu organisatsiooniga.

Iga kolme aasta tagant (s.t. kaks korda perioodil 2014-2020) viiakse läbi **arengustrateegia eesmärkide täitmise hindamine,** kaasates selleks välisekspert(e). Arengustrateegia eesmärkide täitmise hindamisse kaasatakse ka välisekspert, kelle ülesandeks on anda tagasisidet kõrvaltvaataja pilgu läbi ja leida parendusvaldkondi strateegia efektiivsemaks täitmiseks. Välisekspert hindab eesmärkide täitmist ennekõike strateegias seatud tulemusmõõdikutest lähtuvalt, kuid käsitleb ka ülejäänud kolme ülalmainitud valdkonda. Nii hindamisrühma kui väliseksperdi töö tulemused fikseeritakse seire protokollides, mida koos juhatuse kommentaaride ja vajadusel arengustrateegia muudatusettepanekutega tutvustatakse tegevusgrupi üldkogule.

Arengustrateegia uuendamise võimalust nähakse ette kord aastas. Uuendamist viiakse läbi hindamisrühma ettepanekul, kaasatud väliseksperdi/ekspertide raportis toodud muutmis-ettepanekute alusel või siis, kui on ilmnenud asjaolud, et VPK tegevusgrupp ei vasta Kohaliku tegevusgrupi toetus ja Leader-projektitoetuse määrusele. Arengustrateegia muutmine võetakse vastu VPK tegevusgrupi üldkoosoleku otsusega.

13. Juhtimine ja töökorraldus

Võrumaa PK kõrgemaks juhtimisorganiks on üldkoosolek, mille pädevusse kuulub ühingu põhikirja ja eesmärgi muutmine, strateegia ja liikmemaksu eelarve vastuvõtmine ning muutmine. Samuti kinnitab üldkoosolek juhatuse liikmete arvu ja selle liikmed. Üldkoosoleku pädevuses on ka kõik teised seadusest tulenevad õigused. Üldkoosoleku moodustavad Võrumaa Partnerluskogu liikmed. Kontrollorganiks on kolmeliikmeline revisjonikomisjon, mille koosseisu kuuluvad kõigi kolme sektori esindajad. Kõikide Võrumaa PK juhtimisstruktuuride puhul järgitakse põhimõtet, et kolmada ja erasektori esindajad moodustaksid vähemalt 51 % igast otsuseid tegeva tööorgani kinnitatud koosseisust.

Ühingu igapäevast tegevust juhib ja ühingut esindab juhatus, kuhu kuulub vähemalt 5, kuid mitte rohkem kui 10 liiget. **Juhatuse koosseisu kuuluvad kõigi kolme sektori esindajad** nii, et juhatusse kuulub **üks liige igast tegevusgrupi omavalitsuse piirkonnast** ning kõigi kolme sektori esindajad on esindatud võimalikult võrdselt. Juhatuse pädevusse kuulub ühingu tegevuse korraldamine, liikmete vastuvõtmine ja väljaarvamine, strateegia ja tegevuskava koostamise korraldamine, raamatupidamise korraldamine ning aastaaruande esitamine üldkoosolekule. Juhatus vastutab ka põhivara soetamise ja laenude võtmise eest. Juhatuse otsusega võetakse tööle töötajad ning määratakse neile ka tasu. Juhatuse pädevusse kuulub tegevusgrupi toetuse ja projektitaotlustega seotud otsuste langetamine ning komisjonide moodustamine.

Võrumaa PK igapäevast tegevust viib ellu büroo, kus planeeritavad ametikohad arengustrateegia rakendamise perioodil on:

Tegevjuht *(1 ametikoht)*: Ülesandeks on organisatsiooni strateegia elluviimine, piirkonna arendustegevused, tegevuskava ja eelarve koostamine ning nende elluviimise järgimine, taotlejate nõustamine, kommunikatsiooni ning koostöö korraldamine, Võrumaa PK tegevuse seire korraldamine.

Projektijuht *(1 kuni 2 in. 1-1,5 ametikohaga*): arengustrateegia elluviimisega seotud dokumentatsiooni korrashoid, strateegia statistika ja seireandmete kogumine, sündmuste korraldamine, koostöövõrgustike arendamine ja juhtimine, arendusprojektide juhtimine kogukondade valdkonnas. Samuti veebilehe päevakohasuse jälgimine ja pidev uuendamine, projektide elluviimise kajastamine organisatsioonisiseselt ja väljapoole, arengustrateegia elluviimist ja piirkonna elavdamistegevusi kajastava infomaterjali järjepidev koostamine ja väljaandmine.

Meetmeekspert *(ostetakse teenusena sisse, maksimaalne tääaeg 3 kuud*): tegeleb esmajoones taotlejate nõustamisega ettevõtluse valdkonnas, sh projektitaotluste menetlemine.

Raamatupidamine: teenus ostetakse sisse.

Projektitaotluste hindamine toimub vastavalt taotlemise ja hindamise korrale, mis on VPK juhatuse poolt kinnitatud. Võrumaa PK on kaks hindamiskomisjoni Küla ja kultuuri meetme komisjon ning Ettevõtluse meetme komisjon, mis mõlemad on viie liikmelised ja komisjoni koosseisud on kinnitatud kolmeks aastaks. Hindamiskomisjoni liikme esitatud või temaga seotud taotluste arutlusel peab komisjoni liige ennast otsuse tegemisest taandama. Riskide maandamiseks on määratud kaks hindamiskomisjonide asendusliiget

Projektitaotluste tehnilise hindamise korraldab büroo, vaadates läbi taotlused ning tehes järelpärimisi puudulike dokumentide või muu osas.

14. Võrumaa Partnerluskogu rakenduskava eelarve jaotus aastateks 2014 – 2020

14.1. Kohaliku tegevusgrupi ülalpidamiskulude eelarve

Jrk	Tegevus	Protsent kogusummast
1.	Ülalpidamiskulud sh. personalikulud; üldkulud; kontori ehitamise ja parendamise kulud, sõidukulud, kontori tehnika ja mööbli soetamise kulud, koolituse, seminari ja infopäeva korraldamise kulud, infomaterjali koostamise ja väljaandmise kulud, veebilehe loomise, haldamise ja arendamise kulud, uuringu ja teenuse tellimise kulud, eksperthinnangu tellimise kulud, seminaril, konverentsil, messil ja õppereisil osalemise kulud, kohaliku tegevusgrupi korraldatava rahvusvahelise ürituse kulud, stipendiumi maksmise kulud, mootorsõiduki liisimise või ostmise kulud, reklaammaterjali väljaandmise kulud	Kuni 20%

14.2. Strateegia meetme rakendamise eelarve

Jrk	Strateegia meetme nimetus	Protsent meetmele eraldatavast kogusummast
1.	Küla- ja kultuurimeede	45%
2.	Ettevõtluse meede	45%
3.	Riigisisese- ja väliskoostöö meede	10%

Lisa 1. Geograafiline ühtsus: külgnevus, rahvastik, looduslik aspekt

Külgnevus ja looduslik aspekt

Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkond on moodustunud Võru maakonna baasil, sinna kuulub 10 kohalikku omavalitsust: Võru, Haanja, Rõuge, Vastseliina, Sõmerpalu, Lasva, Mõniste, Varstu, Antsla, Urvaste vallad. Võru linn ja Misso ning Meremäe vallad VPK tegevuspiirkonda ei kuulu.

VPK tegevuspiirkond asub Eesti kagunurgas ning siseriiklikult piirneb Põlva ja Valga maakondadega, välispiiridega on naabriteks Läti Vabariik ning Venemaa Föderatsioon. VPK tegevuspiirkonda läbib Tallinn-Tartu-Luhamaa maantee, mis on üks suurema liiklus-intensiivsusega maanteid Eestis. VPK tegevuspiirkonda läbib ka Valga-Petseri raudtee pikkusega 50km moodustades ca 5,3% Eesti raudteede võrgust.

VPK tegevuspiirkond (koos Võru linnaga) on Võrumaa ajaloolise kultuuripiirkonna süda. Ajalooline Võrumaa hõlmab praeguste Põlva, Valga ja Tartu maakondade alasid, kus teadmine võru keelest ning kultuurist on ka praegu alles. Võru keel on võrukeste identiteedi peamine alus ning lisaks keelele põlised kultuuritavad ja mõttemaailm moodustavadki ühise võrukeste kultuuriruumi. Võrumaa vana rahvakultuur on oluline rikkus kogu Eesti jaoks. VPK piirkonna loodus on järvede, metsa ja soode rohke. Piirkonna lõunaosa hõlmab Eesti kõrgeim ja järvederohkeim Haanja kõrgustik, kus asub Eesti kõrgeim tipp Suur Munamägi ja Eesti sügavaim järv Rõuge Suurjärv. Tegevuspiirkonna loodus on Valgamaa järel vahelduvaima loodusega piirkond Eestis. Suurimateks järvedeks Vagula (518,7ha) ja Ähijärv (176,2ha), suurimateks soodeks Keretu (5545ha) ja Kaugjärve (1816ha) sood. Järvede kõrval on piirkonnas ka hulgaliselt jõgesid, neist pikimad, mis tegevuspiirkonda läbivad, on Võhandu jõgi (162km) ja Pedetsi (159km).

Rahvastik ja asustustihedus

VPK piirkonna pindala on 1969 km^2, 2016. a alguse seisuga elas VPK piirkonnas 19 880 elanikku, moodustades 59% Võru maakonna elanike arvust. Piirkonnas on 10,10 elanikku km^2 kohta. VPK tegevuspiirkond on hõredalt asustatud, Võru maakonnas on keskmine asustustihedus 14,7, Põlvamaal natukene väiksem 13, Valgamaal 14,9 ning kogu Eestis 30,3 inimest km^2 kohta. Kõigis kolmes Eestimaa kagunurga maakonnas on Eesti keskmisega võrreldes poole võrra väiksem asustustihedus, VPK piirkonnas on see kolm korda väiksem. Tegevuspiirkonnas on kõige väiksema asustustihedusega Mõniste vald 4,9 inimest km^2 kohta ning kõige suurem asustustihedusega Võru vald 23,4 inimest km^2 kohta.

Tabel 9. VPK piirkonna rahvaarv, pindala ja asustustihedus 2016. aasta 1. jaanuari seisuga

Üksus	Rahvaarv	Pindala, km²	Asustustihedus, elanikku km² kohta
VÕRU MAAKOND	33 973	2 305,56	14,70
Antsla vald	3 325	270,81	12,30
Haanja vald	1 084	170,83	6,30
Lasva vald	1 684	172,25	9,80
Mõniste vald	859	176,34	4,90
Rõuge vald	2 157	263,26	8,20
Sõmerpalu vald	1 771	182,38	9,70
Urvaste vald	1 269	139,69	9,10
Varstu vald	1 050	170,99	6,10
Vastseliina vald	1 970	220,82	8,90
Võru vald	4 711	201,43	23,40
Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkond	**19 880**	**1 969**	**10,10**

Allikas: Statistikaamet

VPK tegevuspiirkonda iseloomustab perioodil 2010 – 2015 rahavastiku aru vähenemine, vaatlusalusel perioodil vähenes elanike arv kokku 6% võrra. Võrreldes omavahel 2016. ja 2015. aastat, kasvas 2016. aastaks VPK tegevuspiirkonna elanike arv ligikaudu 3,6%, kõige enam kasvas elanike arv Urvaste (12,2%) ja Haanja (11,87%) vallas, elanike arv vähenes *ca* 3,2% võrra vaid Võru vallas.

Tabel 10. VPK piirkonna rahvaarv 2010 – 2016 ja muutus protsentides

Üksus	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Muutus perioodil 2010-2016
VPK piirkond	**20 330**	**20 110**	**19 708**	**19 513**	**19 306**	**19 184**	**19 880**	**-2,2%**
Antsla vald	3 590	3 490	3 401	3 350	3 293	3 263	3 325	-7,4%
Haanja vald	1 040	1 020	1 004	984	990	969	1 084	4,2%
Lasva vald	1 630	1 640	1 593	1 597	1 599	1 593	1 684	3,3%
Mõniste vald	910	890	857	840	818	808	859	-5,6%
Rõuge vald	2 060	2 060	1 960	1 968	1 948	1 980	2 157	4,7%
Sõmerpalu vald	1 830	1 840	1 782	1 754	1 745	1 717	1 771	-3,2%
Urvaste vald	1 290	1 260	1 176	1 155	1 150	1 131	1 269	-1,6%
Varstu vald	1 140	1 130	1 035	1 019	1 022	1 017	1 050	-7,9%
Vastseliina vald	2 050	2 000	1 865	1 879	1 858	1 835	1 970	-3,9%
Võru vald	4 790	4 780	5 035	4 967	4 883	4 871	4 711	-1,6%
KOGU EESTI	1 333 290	1 329 660	1 325 217	1 320 174	1 315 819	1 313 271	1 315 944	-1,3%
PÕLVA MAAKOND	28 650	28 440	28 026	27 816	27 641	27 438	28 218	-1,5%

TARTU MAAKOND	153 780	153 690	153 479	153 100	152 188	151 377	145 003	-5,7%
VALGA MAAKOND	31 930	31 570	31 068	30 590	30 176	29 944	30 524	-4,4%
VÕRU MAAKOND	35 060	34 560	34 178	33 826	33 426	33 172	33 973	-3,1%

Allikas: Statistikaamet

Võrumaa rahvaarvu muutust naabermaakondadega võrreldes, on Võrumaa rahvaarv vähenenud Põlva maakonnast kiiremini, kuid Tartu ja Valga maakonnast aeglasemalt.

Sündide arvu kui piirkonna üht elujõulisuse näitajat vaadates on näha, et VPK piirkonnas on perioodil 2010 – 2016 sündide arv vähenenud 23,7%. Kahel viimasel aastal on VPK piirkonnas sündide arv olnud siiski kasvav.

Tabel 11. VPK piirkonna sünnid perioodil 2010 – 2015

Üksus	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Muutus perioodil 2010-2016
VPK piirkond	**228**	**189**	**188**	**149**	**157**	**174**	**-23,7%**
Antsla vald	25	30	31	22	28	23	**-8,0%**
Haanja vald	17	12	6	7	5	11	**-35,3%**
Lasva vald	24	18	14	18	9	19	**-20,8%**
Mõniste vald	6	6	8	1	10	9	**50,0%**
Rõuge vald	33	20	24	12	25	19	**-42,4%**
Sõmerpalu vald	23	16	17	13	15	11	**-52,2%**
Urvaste vald	19	11	12	8	5	6	**-68,4%**
Varstu vald	12	8	10	11	8	6	**-50,0%**
Vastseliina vald	17	23	20	18	15	18	**5,9%**
Võru vald	52	45	46	39	37	52	**0,0%**
KOGU EESTI	15 825	14 679	14 056	13 531	13 551	13 907	**-12,1%**
PÕLVA MAAKOND	297	281	269	224	202	206	**-30,6%**
TARTU MAAKOND	2 081	1 906	1 838	1 826	1 806	1 747	**-16,0%**
VALGA MAAKOND	312	315	295	267	263	278	**-10,9%**
VÕRU MAAKOND	377	339	338	266	293	298	**-21,0%**

Allikas: Statistikaamet

2010. – 2016. aastal on sündide arv vähenenud kõige enam Urvaste, Sõmerpalu ja Varstu vallas. Sündide arv on kasvanud Mõniste ja Vastseliina vallas, Võru vallas on jõudnud sündide arv tagasi 2010. aasta tasemele. Sündide arvu vähenemine viitab kaudselt sellele, et rahvastiku jätkuva vananemisega väheneb piirkonnas peret loovate ja elada soovivate noorte perede arv. Maakondlikus võrdluses on Võru maakonna sündide arvu langus olnud väiksem kui Põlva maakonnas, kuid suurem kui Tartu ja Valga maakonnas. Tartu kui Kagu-Eesti tõmbekeskuse

sündide arvu langus on olnud väiksem tõenäoliselt seetõttu, et sealset piirkonda peetakse sobivamaks elukeskkonnaks.

Rahvastikupüramiidi alusel on näha, et VPK piirkonda iseloomustab vanusegruppide lõikes sarnane jaotus nagu tervet Eestitki.

Joonis 7. VPK piirkonna ja kogu Eesti rahvastikupüramiid 2016. aasta andmete alusel (Allikas: Statistikaamet)

VPK strateegia keskendub ka uuel perioodil piirkonna noortele. Perioodil 2012 – 2016 on VPK piirkonnas kasvanud noorte arv 2,7%, seda peamiselt viimasel aastal. Võru maakonnas tervikuna on noorte arv vähenenud *ca* 2%. Põlva maakonnas on noorte arv vähenenud Võru maakonnaga samas tempos. Kõige enam on vaatlusalusel perioodil vähenenud noorte arv Tartu maakonnas. Valga maakond on ainus maakond, kus perioodil 2012 – 2016 on noorte arv kasvanud 2,4%. VPK tegevuspiirkonna omavalitsustest on noorte arv vähenenud vaid Võru vallas ja Antsla vallas, vastavalt 11,5% ja 1,4%. Noorte arv on kõige enam suurenenud Urvaste ja Vastseliina vallas, vastavalt 22,5% ja 17,4%. Vaadates aga perioodi 2012 – 2015, on noorte arv VPK piirkonnas vähenenud pea 3,5%, ainsana kasvas noorte arv Sõmerpalu ja Urvaste vallas.

Tabel 12. VPK piirkonna 15 – 26 aastaste noorte arv ja muutus perioodil 2012 – 2016

Üksus	2012	2013	2014	2015	2016	Muutus perioodil 2012-2016
VPK piirkond	**3 038**	**3 051**	**3 005**	**2 939**	**3 121**	**2,7%**
Antsla vald	512	506	489	478	505	**-1,4%**
Haanja vald	134	129	129	120	140	**4,5%**

Lasva vald	237	248	235	230	247	**4,2%**
Mõniste vald	135	133	130	126	126	**4,4%**
Rõuge vald	285	287	280	273	273	**8,1%**
Sõmerpalu vald	284	294	302	304	332	**16,9%**
Urvaste vald	187	192	201	195	229	**22,5%**
Varstu vald	164	161	170	157	169	**3,0%**
Vastseliina vald	265	270	268	260	311	**17,4%**
Võru vald	835	831	801	796	739	**-11,5%**
KOGU EESTI	203 720	195 563	187 341	178 524	173 734	**-14,7%**
PÕLVA MAAKOND	4 188	4 126	4 085	3 946	4 096	**-2,2%**
TARTU MAAKOND	30 166	28 698	26 824	24 895	20 446	**-32,2%**
VALGA MAAKOND	4 385	4 421	4 306	4 195	4 490	**2,4%**
VÕRU MAAKOND	5 214	5 198	5 048	4 900	5 103	**-2,1%**

Allikas: Statistikaamet

Kokkuvõtteks

VPK tegevuspiirkonna tugevuseks ja eeliseks on see, et piirkond on kauni ja ühe vahelduvaima loodusega piirkond Eestis, siin on hulgaliselt jõgesid, järvi ja soid ning palju metsa. Samuti on tegevuspiirkond eripärane – Võrumaa ajaloolise kultuuripiirkonna süda, võru keel ja põlised kultuuritavad on siin elavate võrukeste identiteedi aluseks. Samas raskuskohtadeks on rahvastikuga seonduvad tegurid. VPK tegevuspiirkond ise on hõredalt asustatud, vaid 10,1 elanikku km^2 kohta, rahvaarvuks on 19 880 inimest ning see on vähenenud aastatel 2010 – 2015 keskmiselt 1,15%. Sündide arvu vähenemine kui piirkonna elujõulisuse näitaja on samuti murekohaks, kuid see probleem on üle-eestiline ja selle muutuse esilekutsumine VPK tegevusgrupi poolt eeldaks oluliselt suuremaid sekkumisvahendeid, kuid fokuseerimisega (nt kogukonnateenustele) on võimalik väiksemate muutuste ellu kutsumine. Vähenev noorte arv piirkonnas võrreldes muude elanike gruppidega on suurem ning selles valdkonnas panustab tegevusgrupp muutuse esilekutsumisele.

Lisa 2. Majanduslik ühtsus: tegevusalad, tööhõive ja selle kvaliteet, infrastruktuur

VPK piirkonna ettevõtete analüüs tegevusalade kaupa ja nende arv

Ettevõtete arv VPK piirkonnas on perioodil 2010 – 2016 kasvanud ca 12%. VPK piirkonnas on tegevusalade alusel kõige enam ettevõtteid põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas, enam kui 40% ettevõtjatest toimetavad selles valdkonnas. Põllumajanduse ja

metsamajanduse ettevõtete arv kasvas hüppeliselt perioodil 2009 – 2010, mil füüsilisest isikust ettevõtjatel tekkis kohustus ennast äriregistris registreerida, kuid viimastel aastatel valdkonnas tegutsejate arv taas kahaneb. Sellele järgneb ehituse, töötleva tööstuse ning hulgi- ja jaekaubanduse, mootorsõidukite ja mootorataste remondi valdkond.

Tabel 13. Võrumaa Parterluskogu piirkonna ettevõtted tegevusala järgi 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	732	731	714	716	733	728	673
Mäetööstus	3	5	4	6	6	6	7
Töötlev tööstus	113	121	130	128	140	143	150
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	5	6	5	6	7	6	5
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	2	2	4	7	4	4	4
Ehitus	110	115	125	124	136	147	164
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	110	115	132	141	129	139	149
Veondus ja laondus	70	65	67	62	66	59	64
Majutus ja toitlustus	58	62	61	63	67	64	69
Info ja side	14	16	19	19	20	27	28
Finants- ja kindlustustegevus	3	1	0	0	1	2	1
Kinnisvaraalane tegevus	30	25	28	28	28	23	30
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	64	62	64	71	77	79	95
Haldus- ja abitegevused	42	50	43	46	49	48	46
Haridus	13	12	13	12	11	14	16
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	18	17	19	21	18	17	15
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	20	18	15	24	25	27	35
Muud teenindavad tegevused	46	45	56	54	60	60	77
Tegevusalad kokku	**1 453**	**1 468**	**1 499**	**1 528**	**1 577**	**1 593**	**1 628**

Allikas: Statistikaamet

Teine piirkonna jaoks arvukas ettevõtluse valdkond on ehitus, kus tegutseb 164 ettevõtet. Ehitusettevõtete arv on pidevalt kasvanud, ka majanduskriisi ajal ei vähenenud selle valdkonna ettevõtete arv. VPK piirkonnas on vaatlusalusel perioodil rajatud keskmiselt 10 ettevõtet aastas (v.a. 2013. aasta). Töötleva tööstuse ettevõtete arv on perioodil 2010 – 2016 kasvanud ligikaudu 33% võrra, ulatudes 2016. aastal 150 ettevõtteni. Töötleva tööstuse ettevõtete arv jäi samuti puutumata majanduskriisist, ettevõtete arv on aasta-aastalt kasvanud. Üheks suureks

ettevõtlusvaldkonnaks on ka hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrataste remont, kus oli 2016. aastal 149 ettevõtet.

Töötleva tööstuse valdkond on VPK piirkonna jaoks oluline töökohtade loojana, eksportijana ning seal luuakse suurem osa piirkonna SKPst. Seega peaks antud valdkonna mikroettevõtjad ja nende toetamine olema ka jätkuvalt VPK üheks strateegiliseks suunaks. Võrumaa Partnerluskogu on ettevõtete profiili ja piirkonna traditsioone ning oskusi arvestades keskendunud sektori puidu- ja toiduvaldkonna ettevõtjate toetamisele.

Oluliseks piirkondlikuks majandusharuks on ka turism: Võrumaal on palju ilusat loodust ja vaatamisväärsusi, mida hinnatakse, ning arvestataval hulgal mitmesuguseid majutusasutusi. Majutuse ja toitlustuse valdkonna ettevõtete arv on kasvanud perioodil 2010 – 2016 ligikaudu 19%. Turismivaldkonna panus piirkonna SKPsse pole küll võrreldav töötleva tööstuse, hulgi- ja jaekaubanduse ning ehitusettevõtlusega, kuid tegemist on siiski olulise valdkonnaga, millel on piirkondliku eripära ja traditsioonide paremal kasutamisel potentsiaali oma panust SKPsse suurendada.

VPK piirkonna ettevõtlusaktiivsuse analüüs ja võrdlusanalüüs naabermaakondadega

2010. aastal oli Võrumaa Partnerluskogu tegevuspiirkonnas kõige enam füüsilisest isikust ettevõtjaid, 2016. aastal oli aga kõige enam osaühinguid. Mittetulundusühingute arv on 2016. aastaks vähenenud 363-lt 9ni, seejuures muude õiguslike vormide alla kuuluvate sihtasutuste arv on kasvanud 8-lt 433-ni. Kokku on ettevõtete arv 2016. aastaks kasvanud ligikaudu 13,5% võrra. Füüsilisest isikust ettevõtjaid on kõige enam Antsla vallas ning osaühinguid Võru vallas.

Joonis 8. Ettevõtete jaotus õigusliku vormi järgi 2010. ja 2016. Aastal VPK piirkonnas (Allikas: Statistikaamet)

Üheks ettevõtlusaktiivuse näitajaks on ettevõtete arv 1000 inimese kohta. Üldine tõekspidamine on, et mida suurem on ettevõtlusaktiivsus, seda parem, kuid kui liiga suur osa ettevõtteid on

väikesed, on keeruline olla majanduses edukas. Tegemist on levinud metoodikaga ning selleks, et näitaja sisaldaks ka sotsiaalse ettevõtlusega tegelevaid üksusi, on näitaja koostamisel arvestatud ka mittetulundusühigutega. Analüüsides VPK tegevuspiirkonna ettevõtlusaktiivsust ettevõtete (FIE, OÜ, AS) arvu alusel, on 1000 elaniku kohta 82 ettevõtet, mis jääb 9 ettevõtte võrra alla kogu Eesti näitajale. 2010. aastaga võrreldes on ettevõtete arv kasvanud 15,49% võrra. VPK piirkonna ettevõtete arv 1000 elaniku kohta on kahe ettevõtte võrra suurem kui Võru maakonna näitaja (80), samuti ületab see Põlva (76) ja Valga (63) maakonna näitajaid. Seega on Kagu-Eestis VPK tegevuspiirkond ülejäänud kolme maakonnaga võrreldes ettevõtlikum, ka ettevõtlusaktiivsus on seal enam kasvanud. Vaid Tartu maakonnas on ettevõtete arv 1000 elaniku kohta kõrgem kui VPK piirkonnas.

Tabel 14. Ettevõtlusaktiivsus VPK tegevuspiirkonnas 2010. ja 2016. aastal

	2010			**2016**			**Ettevõtlus-aktiivsuse muutus 2010-2016**
	Elanike arv	Ette-võtete arv	Ettevõtteid 1000 elaniku kohta	Elanike arv	Ettevõtete arv	Ettevõtteid 1000 elaniku kohta	
VPK piirkond	**20 330**	**1 443**	71	**19 880**	**1 618**	82	15,49%
Antsla vald	3 590	263	74	3 325	282	85	14,86%
Haanja vald	1 040	102	99	1 084	89	83	-16,16%
Lasva vald	1 630	112	69	1 684	140	84	21,74%
Mõniste vald	910	83	92	859	76	89	-3,26%
Rõuge vald	2 060	162	79	2 157	198	92	16,46%
Sõmerpalu vald	1 830	111	61	1 771	136	77	26,23%
Urvaste vald	1 290	113	88	1 269	100	79	-10,23%
Varstu vald	1 140	88	78	1 050	100	96	23,08%
Vastseliina vald	2 050	141	69	1 970	157	80	15,94%
Võru vald	4 790	268	56	4 711	340	73	30,36%
KOGU EESTI	1 333 290	98 854	75	1 315 944	119 572	91	21,33%
PÕLVA MAAKOND	28 650	1 889	66	28 218	2 123	76	15,15%
TARTU MAAKOND	153 780	10 491	69	145 003	12 979	90	30,43%
VALGA MAAKOND	31 930	1 845	58	30 524	1 904	63	8,62%
VÕRU MAAKOND	35 060	2 476	71	33 973	2 706	80	12,68%

Allikas: Statistikaamet

VPK tegevuspiirkonnas on ettevõtlusaktiivsus kasvanud kõige enam Sõmerpalu ja Vastseliina vallas, seevastu Haanja ja Urvaste vallas on ettevõtlusaktiivsus langenud.

Vaatamata sellele, et majandusüksusi on lisandunud märkimisväärselt, on majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv tunduvalt madalam. Statisitkaameti andmeil oli VPK piirkonnas 2014. aastal 796 majanduslikult aktiivset ettevõtet. 2010. aastaga võrreldes on VPK piirkonnas majanduslikult aktiivsete üksuste arv kasvanud ligikaudu 98% võrra, kõige enam on aktiivsete üksuste arv kasvanud Varstu ja Mõniste vallas ning kõige vähem Võru ja Urvaste vallas. Tervet Eestit hõlmava näitaja väärtus on vaatlusalusel perioodil kasvanud *ca* 51% võrra. Naabermaakondadega võrreldes on VPK piirkonna majanduslikult aktiivsete ettevõtete kasv olnud samuti kõige kiirem.

Tabel 15. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted aastal 2010 ja 2014

	2010	2014	Muutus perioodil 2010-2014
VPK piirkond	**402**	**796**	**98,01%**
Antsla vald	76	143	88,16%
Haanja vald	23	42	82,61%
Lasva vald	23	55	139,13%
Mõniste vald	10	27	170,00%
Rõuge vald	48	94	95,83%
Sõmerpalu vald	25	58	132,00%
Urvaste vald	21	38	80,95%
Varstu vald	14	44	214,29%
Vastseliina vald	40	75	87,50%
Võru vald	122	220	80,33%
KOGU EESTI	61 863	93 701	51,47%
PÕLVA MAAKOND	721	1 260	74,76%
TARTU MAAKOND	6 674	10 359	55,21%
VALGA MAAKOND	778	1 280	64,52%
VÕRU MAAKOND	946	1 657	75,16%

Allikas: Statistikaamet

Oluline vahe, mis kajastub ka regionaalse SKTna, tuleneb ettevõtte suurusest (töötajate arvust ja spetsialistide osakaalust ettevõttes). Ligikaudu 96% VPK tegevuspiirkonna ettevõtetest on vähem kui 10 töötajaga mikroettevõtted. Vähem kui 10 töötajaga ettevõtete arv on perioodil 2010 – 2016 kasvanud 12% võrra, 40% võrra on kasvanud 10–49 töötajaga ettevõtete arv. Ainsana on vähenenud 50–249 töötajaga ettevõtete arv, 250 ja enama töötajaga ettevõtete arv on püsinud muutumatuna.

Tabel 16. VPK tegevuspiirkonna ettevõtted töötajate arvu järgi 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Muutus perioodil 2010 – 2016
Kokku	1 453	1 468	1 499	1 528	1 577	1 593	1 628	12,0%
Vähem kui 10	1 406	1 423	1 452	1 480	1 531	1 540	1 571	11,7%
10 – 49	32	31	34	35	33	40	45	40,6%
50 – 249	14	13	12	12	12	12	11	-21,4%
250 ja enam	1	1	1	1	1	1	1	0,0%

Allikas: Statistikaamet

VKP tegevuspiirkonna ettevõtlusaktiivust näitavad nii ettevõtete arvu kui ka majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu kasv. Eelnevast tulenevalt on Võrumaa ja VPK tegevuspiirkonna inimeste ettevõtlusaktiivsus pigem kõrgem kui Eestis keskmiselt, kuid kuna valdavalt on tegevuspiirkonnas mikroettevõtted, on keeruline majanduses edukas olla.

VPK tegevuspiirkonna tööjõu olukorra analüüs

Demograafiline tööturusurveindeks näitab eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhet. Ühest suurema indeksi korral siseneb järgmisel kümnendil tööturule enam inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb.[30]

Tabel 17. VPK tegevuspiirkonna demograafiline tööturusurveindeks perioodil 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
VPK piirkond	**0,79**	**0,77**	**0,77**	**0,75**	**0,73**	**0,73**	**0,69**
Antsla vald	0,78	0,74	0,66	0,68	0,61	0,59	0,56
Haanja vald	0,64	0,65	0,68	0,63	0,58	0,57	0,49
Lasva vald	0,79	0,76	0,85	0,87	0,93	0,94	0,95
Mõniste vald	0,63	0,64	0,64	0,59	0,59	0,57	0,55
Rõuge vald	0,80	0,79	0,67	0,67	0,70	0,71	0,69
Sõmerpalu vald	1,08	1,05	0,97	0,88	0,79	0,73	0,69
Urvaste vald	1,00	0,98	0,95	0,95	0,91	0,82	0,79
Varstu vald	0,70	0,61	0,69	0,65	0,63	0,75	0,65
Vastseliina vald	0,74	0,70	0,72	0,71	0,72	0,76	0,76
Võru vald	0,76	0,74	0,88	0,86	0,83	0,81	0,78
KOGU EESTI	0,77	0,75	0,75	0,77	0,79	0,81	0,82
PÕLVA MAAKOND	0,76	0,72	0,68	0,67	0,66	0,67	0,65
TARTU MAAKOND	1,00	0,98	0,97	0,99	1,01	1,04	1,08
VALGA MAAKOND	0,83	0,80	0,77	0,75	0,74	0,75	0,74
VÕRU MAAKOND	0,81	0,79	0,76	0,75	0,73	0,72	0,72

Allikas: Statistikaamet

[30] Statistikaamet (2016)

Tööturusurveindeks oli VPK tegevuspiirkonnas 2016. aastal kõrgeim Lasva vallas, sellele järgnesid Urvaste, Võru ja Vastseliina vald ning madalaim Haanja vallas. Tööturusurveindeks on vaatluse alla olevatel aastatel tegevuspiirkonans pea igal aastal langenud (v.a. mõni üksik erand) ning see on madalam kui Võru maakonnas tervikuna ning kogu Eestis. Kagu-Eesti maakondade võrdluses on indeks kõige madalam Põlvamaa näitaja (0,65). Peale Tartu maakonna on kõikide Kagu-Eesti maakondade indeks Eesti keskmisest madalam. Tartumaa kui regionaalse tõmbekeskuse tööturusurveindeks on 1,08.

2016. aasta seisuga oli Võru maakonnas tööjõu arvuks 15 500 inimest, mida on 2010. aastaga võrreldes 2,65% enam. Eeldades, et ligikaudu 59% Võru maakonna rahvastikust kuulub VPK tegevuspiirkonda, on tööjõu hulgaks hinnanguliselt 9 100 inimest.

Tabel 18. Kolmanda taseme haridusega[31] tööjõud perioodil 2010 – 2016 (arvud tuhandetes)

	Tööjõud	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Osakaal tööjõust 2016. aastal	Muutus perioodil 2010-2016
KOGU EESTI	Kokku	681,9	688	683,4	680	674,4	683,1	691,4		1,39%
	3 taseme haridus	242,3	250,2	257,6	257,2	259,5	266,9	268,7	38,9%	10,90%
PÕLVA MAAKOND	Kokku	10,9	11,7	11,7	11,8	12,1	10,9	11,6		6,42%
	3 taseme haridus	2,4	3,4	3,8	3	2,8	2,8	3,3	28,4%	37,50%
TARTU MAAKOND	Kokku	75,8	77,2	74,7	78	78,9	79,4	76,7		1,19%
	3 taseme haridus	29,6	33,1	33,7	35,6	35,1	35	34,8	45,4%	17,57%
VALGA MAAKOND	Kokku	14,6	13,2	11,9	13	13,7	12,6	13,4		-8,22%
	3 taseme haridus	4,9	4,5	3,5	3,2	3,2	2,8	3,1	23,1%	-36,73%
VÕRU MAAKOND	Kokku	15,1	15,1	14,2	14,4	13,6	14,1	15,5		2,65%
	3 taseme haridus	2,8	3	3,9	3,6	1,9	3,4	5,3	34,2%	89,29%

Allikas: Statistikaamet

Kolmanda taseme haridusega tööjõu arv on perioodil 2010 – 2016 kasvanud Võrumaal 89,29% võrra. Kõige vähem on kolmanda taseme haridusega inimesi tööjõus olnud Võrumaal 2014. aastal. Peale Valga maakonna on kõigis vaatluse all olevates maakondades ning ka Eestis tervikuna perioodil 2010 – 2016 kolmanda taseme haridusega inimeste arv tööjõus kasvanud. Valga maakonnas on antud näitaja vähenenud 36,73%. Kolmanda haridusega inimeste osakaal tööjõus on Kagu-Eestis kõige kõrgem Tartumaal (45,4%), millele järgnevad Võrumaa (34,2%), Põlvamaa (28,4%) ja Valgamaa (23,1%). Eesti keskmist (38,9) ületab vaid Tartumaa. VPK tegevuspiirkonnas on tõenäoliselt kolmanda taseme haridusega tööjõudu eeldatavasti vähem kui maakonnas

[31] Kolmanda taseme haridus – keskeriõpe keskharidusega noortele, rakenduskõrgharidusõpe, kutsekõrgharidusõpe, diplomiõpe, bakalaureus, magister, doktor.

keskmiselt, sest linnalistes piirkondades on vaatluse all oleva haridustasemega tööjõu hulk tavapärasest suurem.

VPK tegevuspiirkonnas on perioodil 2010 – 2016 töötute arv vähenenud pea 49 protsendi võrra, 2016. aasta lõpu seisuga on tegevuspiirkonnas 605 töötut. Tegevuspiirkonna muutus on sarnane Võru maakonna kui terviku muutusele, kuid jääb alla Eesti kui terviku muutusele. Ka Valga ning Põlva maakonnas on töötute arv vähenenud kiiremini kui Võru maakonnas.

Tabel 19. Töötute arv VPK tegevuspiirkonnas perioodil 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Muutus perioodil 2010-2016
VPK piirkond	**1 185**	**879**	**745**	**659**	**594**	**623**	**605**	**-48,9%**
Antsla vald	228	170	136	122	120	99	119	-47,8%
Haanja vald	77	52	45	49	40	36	35	-54,5%
Lasva vald	80	52	50	40	36	47	43	-46,3%
Mõniste vald	35	32	20	17	15	25	16	-54,3%
Rõuge vald	138	99	86	83	66	53	57	-58,7%
Sõmerpalu vald	113	75	56	54	48	59	50	-55,8%
Urvaste vald	74	52	57	50	46	34	40	-45,9%
Varstu vald	65	48	43	39	38	48	43	-33,8%
Vastseliina vald	106	87	78	62	59	67	64	-39,6%
Võru vald	269	212	174	143	126	155	138	-48,7%
KOGU EESTI	65 260	47 405	39 670	33 520	27 597	29 774	28 438	-56,4%
PÕLVA MAAKOND	1 528	1 104	1 015	933	768	803	813	-46,8%
TARTU MAAKOND	5 162	3 336	2 827	2 765	2 424	2 658	2 465	-52,2%
VALGA MAAKOND	1 944	1 581	1 434	1 151	1 076	1 101	940	-51,6%
VÕRU MAAKOND	2 010	1 482	1 267	1 147	990	1 038	1 017	-49,4%

Allikas: Töötukassa

VPK tegevuspiirkonda kuuluvatest valdadest on töötute arv kõige enam vähenenud Rõuge (58,7%) ja Sõmerpalu (55,8%) vallas, kõige vähem aga Varstu (33,8%) ja Vastseliina vallas (39,6%).

Tabel 20.Töötuse määr (%) Eestis ja Kagu-Eesti maakondades perioodil 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Perioodi keskmine töötuse määr
KOGU EESTI	16,70	12,30	10,00	8,60	7,40	6,20	6,80	9,71
PÕLVA MAAKOND	15,30	12,30	11,40	10,10	11,20	10,60	10,20	11,59
TARTU MAAKOND	15,50	11,00	8,40	5,70	3,90	3,60	3,30	7,34
VALGA MAAKOND	13,00	12,60	14,50	7,20	7,80	4,80	7,70	9,66
VÕRU MAAKOND	14,70	11,20	7,20	-	5,80	-	5,50	8,94

Allikas: Statistikaamet

Võrreldes Kagu-Eesti maakondi töötuse määra alusel, on perioodi keskmine töötuse määr kõige madalam Tartumaal, sellele järgnevad Võru, Valga ja Põlva maakond. Kogu Eesti perioodi keskmisest töötuse määrast madalam näitaja on vaid Tartu ja Võru maakonnas. Eelnevatele tabelitele tuginedes saab tõdeda, et töötuse määr on Võrumaal (sh VPK tegevuspiirkonnas) jõudnud tagasi majanduskriisi eelsele tasemele, mil see oli 5,1% (2007. a).

Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu VPK tegevuspiirkonnas oli 2015. aastal keskmiselt 882 eurot. Antud näitaja on kõrgem nii Võru kui ka Valga maakonna keskmisest, kuid madalam Tartu ja Põlva maakonna ning Eesti keskmisest. VPK tegevuspiirkonna palgatöötaja kuukeskmine brutotulu on Eesti keskmisest ligikaudu 15% võrra väiksem.

Tabel 21. VPK tegevuspiirkonna palgatöötaja kuukeskmine brutotulu eurodes perioodil 2010 – 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Muutus perioodil 2010-2016
VPK piirkond	**659**	**685**	**719**	**766**	**825**	**882**	33,8%
Antsla vald	635	659	692	731	775	815	**28,3%**
Haanja vald	648	682	746	813	910	950	**46,7%**
Lasva vald	629	643	695	730	782	834	**32,7%**
Mõniste vald	603	634	663	720	774	857	**42,1%**
Rõuge vald	665	687	716	776	837	896	**34,8%**
Sõmerpalu vald	706	724	741	815	884	932	**31,9%**
Urvaste vald	636	657	698	748	782	835	**31,3%**
Varstu vald	716	759	777	780	854	925	**29,1%**
Vastseliina vald	678	700	717	758	807	868	**28,0%**
Võru vald	676	704	740	789	842	909	**34,5%**
KOGU EESTI	767	798	844	900	954	1 013	**32,1%**
PÕLVA MAAKOND	660	690	731	787	835	889	**34,8%**
TARTU MAAKOND	777	803	844	903	955	1 016	**30,7%**

VALGA MAAKOND	633	667	700	746	799	850	**34,3%**
VÕRU MAAKOND	657	682	717	769	819	873	**32,8%**

Allikas: Statistikaamet

Analüüsides VPK tegevuspiirkonna keskmist brutotulu muutust perioodil 2010 – 2016, on VPK tegevuspiirkonnas tõusnud keskmine brutotulu enam kui Võru maakonnas tervikuna, kuid brutotulu tõus jääb alla nii Põlva kui ka Valga maakonna brutotulu tõusule. Lisaks on VPK tegevuspiirkonna palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv olnud suurem kui Eestis keskmiselt ning Tartu maakonnas. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu on kõige enam kasvanud Haanja ja Mõniste vallas ning kõige vähem Vastseliina vallas. Üldiselt tegevuspiirkonna valdade lõikes suuri erisusi ei esine.

Infrastruktuur

Interneti kättesaadavus VPK tegevuspiirkonnas võiks olla parem. Hiljuti Võrumaa ettevõtjate seas läbiviidud uuringust selgus, et Võrumaa ettevõtjad pole sageli oma internetilahendustega rahul[32]. Ka kogukonnaliikmete seas läbiviidud küsitluse ja korraldatud seminaride käigus selgus, et piirkonna internetiühendus ei ole piisav.

Piirkonnas on olemas nii kaablil, kui raadiolevil põhinevad andmesidevõrgud. VPK tegevuspiirkond on kaetud suuremalt osalt mobiilse internetiga, kuid 100% kattuvust ja kaasaja nõuetele vastavat internetiühenduse kiirust (vähemalt 10 mbps) ei ole saavutatud. Kehtivate arengukavade järgi on riik võtnud endale ülesande katta Eesti territoorium 98% ulatuses kiire (kaabel)internetiga ning osalist toetavat rolli on siin võimalik ehk osutada ka VPK-l oma toetusmeetmetega võimaldades taotlemist lairiba ühenduse rajamise investeeringute jaoks.

Ettevõtete koostöö ja tugiorganisatsioonid VPK tegevuspiirkonnas

VPK tegevuspiirkonna ettevõtjate koostöö on toimunud peamiselt puidutöötlemise ja mööblitootmise ning toidutootmise valdkondades.

Puidutöötlemise ja mööblitootmise valdkonnas on ühistegevuse arendamisega Kagu-Eestis tegeletud juba 2004. aastast, mil viidi läbi esimesed võimalike ühishuvide kaardistamised ning koolitused. 2005. aastal käivitas Võru Maavalitsus projekti Kagu-Eesti Puiduklaster, mis keskendus edasistele koolitustele ning välikogemuse tundmaõppimisele. Klastriline tegevus jätkus kuni 2009. aastani klubilise tegevusena. 2009. aasta lõpus koondus Võrumaa Tehnoloogiainkubaatoriga koostöös piirkonna 12 puiduettevõtjat, et kutsuda ellu reaalselt toimiv

[32] Võru Maavalitsus (2016), „Küsitluse „Kas teie ettevõttel on ligipääs piisava kiirusega ja mõistliku hinnaga internetiühendusele“ kokkuvõte

klastri organisatsioon. Klaster on toimiv tänaseni ning kuigi liikmete arv ei ole oluliselt tõusnud (2017. aasta seisuga 16 liiget, lisaks 1 toetajaliige), on liikmete vahel tekkinud arvestatav majanduslik koostöö, seda ennekõike ekspordi suunal Saksamaa ja Skandinaavia turgudel.

„Puidutöötlemise ja mööbiltootmise kompetentsikeskuse strateegia“[33] andmetel moodustab puidutöötlemise sektor Kagu-Eestis 21,6% tööhõivest, 17% sissetulekutest ja 16% ettevõtete põhivarast. 62% antud valdkonna ettevõtetes on alla 10 töötajaga mikroettevõtted. Antud valdkonna mikroettevõtjad moodustavad ka olulise osa VPK tegevuspiirkonnast. Puidutöötlemis-sektori traditsioonide edasikandmisele, tehnoloogilise võimekuse tõstmisele ja kvalifitseeritud tööjõudu kättesaadavusele aitab kaasa VPK tegevuspiirkonnas tegutsev Võrumaa Kutsehariduskeskus (VKHK) ja Puidutöötlemise ja Mööblitootmise Kompetentsikeskus TSENTER (PKK) asukohaga Võru vallas. Kagu-Eesti Puiduklastri Strateegia 2014 toob esile järgmisi probleemikohti puiduettevõtjate tegevustes – vähene disainilahenduste ja tootearendus-protsesside kasutamine, liigne dubleerimine tootmisprotsessides, vähene koostöö eksporditurgudel. Lahendusteks/parendusvaldkondadeks probleemide juures nimetati tootmis-võimsuste kaardistamist, koordineeritud tootearendust, spetsialiseerumisvõimekuse arendamist piirkonnas, usalduse ja avatuse suurendamist puiduettevõtjate omavahelises suhtlemises, ühist turundamist eksportturgudel ning ühiseid koolitusi. Antud valdkondi on VPK ka eelmisel perioodil oma toetusmeetmete kaudu rahastanud ning võimalusel jätkab selle toetamist oma uutes meetmetes.

Teine oluline valdkond, kus ettevõtjad teevad koostööd, on toidukasvatamine ja -töötlemine. Tegevuspiirkonnas tegutseb VPK poolt ellu kutsutud ja koordineeritud UMA MEKK toiduvõrgustik. Võrgustiku algne eesmärk on olnud tunnustada kohalikku maaharimise ja toidulauaga seotud töötegijat. MTÜ Võrumaa Partnerluskogu poolt on patenteeritud UMA MEKK kaubamärk, mida kohalikel ettevõtjatel on võimalik taotleda ning seda oma toodetele kvaliteedimärgina kasutada. UMA MEKK kaubamärgi juurde on koondunud aastate jooksul ettevõtjate sihtrühm, kuhu kuulub ligikaudu 55 ettevõtjat. Hetkel juriidilist isikut antud võrgustiku juurde loodud ei ole ning protsessi veab VPK kui tugiorganisatsioon. Tulevikuperspektiivis on tõenäoline, et ühel hetkel, kui võrgustik on piisavalt võimekas, luuakse iseseisev juriidiline isik. 2011. aastal viidi läbi ka uuring „UMA MEKK – Võrumaa ja Võrumaa koostööpiirkonna väiketoidukäitlejate uuring“[34], mille eesmärk oli saada ülevaade UMA MEKK võrgustikku kuuluvatest ettevõtjatest, hinnata nende majanduslikku konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust ning planeerida valdkonna arendamiseks vajalikke tegevusi. Suuremateks

[33] Puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskuse strateegia (2014)
[34] http://voruleader.ee/images/failid/uuring-110603.pdf

takistuseks antud valdkonnas tegutsejate jaoks olid koostöö puudumine kohaliku tooraine kasutamisel, põhjusteks infopuudus, ebaühtlane kvaliteet ja varustatuse puudulikkus – lahenduseks antud kitsaskohale oleks ümarlaudade ja koolituste läbi viimine ja seeläbi usalduse ja avatuse loomine tootjate vahel. Teise suurema kitsaskohana toodi esile toodangu keerulist turustamist, siis siin nimetasid tootjad ise ühe olulisema lahendusena ühiselt turustamist ning kompetentse eestvedaja leidmist. Kolmanda kitsaskohana nimetati ladustamise, ennekõike kvaliteetse ladustamise, väheseid võimalusi. Seda nii tooraine kui toodete osas. Head ladustamisvõimalused tagaksid turustamisvõimalused ka hooajavälisel perioodil. Antud uuringule tuginedes on VPK toetanud antud valdkonna probleemikohti ning jätkab nende toetamisega ka uuel perioodil.

Kolmanda ettevõtjatevahelise koostöövõrgustikuna vajab esiletoomist Võrumaa Turismiliit, mis on vanim ja suurim Võrumaa ettevõtjaid koondav võrgustik. Võrumaa Turismiliidul on üle neljakümne aktiivse liikme. Koos käiakse erinevatel messidel Võrumaad esindamas, tunnustatakse iga-aastaselt piirkonna turismitöö parimaid ja korraldatakse ühiseid eestisiseseid õppereise. Turismiliit on ka aktiivne partner piirkonna avaliku sektori organisatsioonidele ning asjatundlik taotleja VPK toetusmeetmetest.

Võrumaa Partenrluskogu jätkab aktiivset koostööd seniste partneritega ning läbi koostööprojektide on kavas tekitada uusi partnereid.

Kokkuvõtteks

Tegevuspiirkonna majandusarengus on arvestatavaks valdkonnaks töötlev tööstus, ennekõike metsamajandamise, puidutöötlemise, mööblitööstuse ja toiduainetetööstuse ettevõtted. Need valdkonnad – puit ja toit – veavad tegevuspiirkonna eksporti ning loovad töökohti. Töötleva tööstuse valdkonnas on hõivatud ligikaudu 36% Võru maakonna inimestest. Nii tööhõive, müügitulu, ekspordi ja ärikasumi alusel on need valdkonnad strateegiliselt olulised piirkonnale. Samad valdkonnad domineerivad ka Põlva- ja Valgamaal – see loob head eeldused piirkondade-vaheliseks koostööks. Oluline on ka turismipotentsiaali parem ärakasutamine ennekõike piirkondlike eripärade ja traditsioonide ning piiri lähedusest tulenevate konkurentsieelise tõttu.

Ettevõtlusaktiivsus VPK tegevuspiirkonnas on hea ja näitab kiiret kasvu. Tuhande elaniku kohta on tegevuspiirkonnas 82 ettevõtet, see jääb küll Eesti keskmisele ja Tartu maakonnale alla, kuid ületab Võru, Valga ja Põlva maakondade numbreid. Samuti ettevõtlusaktiivsuse tõus on tegevuspiirkonnas suurim, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu kasv on VPK tegevuspiirkonnas olnud Eesti ja Kagu-Eesti maakondadest kiirem.

Enamus tegevuspiirkonna ettevõtjatest on mikroettevõtjad, enam kui 96%. Kui ettevõtlus-aktiivsust võib tegevuspiirkonnas hinnata kõrgeks, siis murekohaks võib pidada seda, et noori siseneb tööturule vähem kui inimesi lahkub pensionile. Siin on sarnaselt eelneva peatükiga oluline panustada noorte aktiivsuse suurendamisele, näiteks läbi noorte ettevõtlikkuse arendamise ja tugevateks kogukonnaliikmeteks kasvatamise kaudu. Tegevuspiirkonna palgatöötaja kuukesk-mine brutotulu oli 2015. aastal 882 eurot, mis on suurem kui Valga ja Võru maakonnas, kuid jääb siiski teistele Kagu-Eesti maakondadele ja Eesti keskmisele alla. Brutotulu kasv aga perioodil 2010 – 2015 on olnud suurem kui Tartu ja Võru maakonnas ning Eestis keskmiselt.

Tegevuspiirkonna vajadus teedesse investeerimise järele on suur. Samas arvestades finantsvõimekust selle olukorra muutmiseks, siis soovitud tulemust saavutada ei ole võimalik. Investeerimisel teedesse lähtub VPK põhimõttest, et rahastatavad taotlused peavad aitama luua töökohti ja lisandväärtust. Sama lähtekoht on internetiühenduse ja energiasäästu investeeringute toetamisel.

Koostööd ettevõtlusvaldkondades tehakse peamiselt kolmes valdkonnas – puidutöötlemise ja mööblitööstuse, toiduainete tootmise ning turismiettevõtjate vahel. Toimivad kolm koostöövõrgustikku UMA MEKK, Kagu-Eesti Puiduklaster ja Võrumaa Turismiliit. Kuna need kaks valdkonda on olulised majandusarengu vedajad tegevuspiirkonnas, on mõlema valdkonna koostöö jätkuv toetamine oluline ka uuel perioodil.

Lisa 3. Kultuuriline ja sotsiaalne ühtsus: piirkondlik eripära, ühistegevused ja sotsiaalne aktiivsus

VPK tegevuspiirkond koos Võru linna ja Misso vallaga (v.a Luhamaa nulk) moodustab ajaloolise Vana-Võrumaa keskse osa. Ajalooliselt koosnes Võrumaa kaheksast kihelkonnast: Karula, Hargla, Urvaste, Rõuge, Kanepi, Põlva, Räpina ja Vastseliina kihelkonnast. Tänapäevases haldusjaotuses on see kultuuriruum nelja maakonna osades, hõlmates alljärgnevaid omavalitsusi:

- Põlva maakonnas – Kanepi vald, Kõlleste vald, Laheda vald, Mooste vald, Orava vald, Põlva vald sh Põlva linn, Räpina vald, Valgjärve vald, Veriora vald;
- Tartu maakonnas – Meeksi vald;
- Valga maakonnas – Taheva vald, Karula vald, Tõlliste vald;
- Võru maakonnas – Antsla vald, Haanja vald, Lasva vald, Misso vald, Mõniste vald, Rõuge vald, Sõmerpalu vald, Urvaste vald, Varstu vald, Vastseliina vald, Võru vald ja Võru linn.

VPK tegevuspiirkonnas küll enam, räägitakse ka ülanimetatud omavalitsustes suuremal või vähemal määral võru keelt. Võrukesed ei pea ennast rahvusvähemuseks, küll aga keelevähemuseks.

VPK tegevuspiirkonna eripäraks on võru keele kõnelemine, mis on ka võrukeste identiteedi peamine alus. Peale selle arvestab Võru maarahvas paljuski veel külakogukonna arvamuse ja tavadega, ka linnavõrukestele on oma suguvõsa küllalt tähtis. Võrukestel on alles palju iidseid kombeid nagu ristipuude austamine ja sõirategu. Võrumaa vana rahvakultuur on silmapaistev rikkus kogu Eesti jaoks.[35]

Viimastel aastatel alguse saanud mitmeid ühisüritusi, mis alguse saanud Vana-Võrumaa kultuuriruumi mõjul – UMA MEKK kui kohalik kvaliteedimärk, mis tähistab Vana Võrumaal kasvatatud toorainet ja toodetud toitu. UMA MEKK märgi ümber on tekkinud ka aktiivne toidutootjate võrgustik, samuti on märk motiveerinud tunnustuse, koolituste ja nõuannete kohalike tootjaid ja innustanud uusi tegijaid kasvatama ja tootma. Üheks tuntumaks tegevuseks UMA MEKK raames on saanud UMA MEKK suurlaat, mis on toimunud iga-aastaselt alates 2010. aastast ning kujunenud tootjate ja külastajate jaoks oluliseks laadaks.

Teiseks suureks ühisürituseks, mida VPK on toetanud tegevuspiirkonnas (koostöös Võru maakonna ja Põlva maakonnaga), on olnud UMA PIDO korraldamine. Tegemist on võrukeelse laulu- ja tantsupeoga, mis on toimunud nüüdseks juba neljal korral – 2008, 2010, 2013 ja 2016. Viies Uma Pido toimub 2018. aasta 2. juunil. Uma Pido võib nimetada ka ülemaailmseks võrukeste kokkutulekuks ja selle eesmärk on tugevdada paikkondlikku ühtekuuluvustunnet ja identiteeti võru kultuuri- ja keeleruumis.[36]

Kolmandaks suurürituseks, neist ka kõige vanemaks, on Võru folkloorifestival, mis toimub alates 1994. aastast Võru linnas. Festivalil on enamasti enam kui sada välisesinejat paljudest erinevatest riikidest. Folkloorifestival on oluline Vana-Võromaa kultuuriruumi pärimuse ja eripära kandja ning edasiviija.

Kõik suurüritused (UMA MEKK suurlaat, Võru folkloorifestival ja UMA PIDO) on kujunenud edukateks traditsioonilisteks ühisüritusteks, mille jätkumist planeeritakse ka tulevikus. Võrumaa keele ja kultuuriruumi piirkondliku eripära ja ühtsuse säilitajatena toimetavad teadus- ja arendusasutus Võru Instituut ja MTÜ Võro Selts VKKF. Esimene on keskendunud enam keeleuuringutele, keele ja kultuuri maine parandamisele ning keele kasutusvaldkondade laiendamisele, MTÜ Võro Selts VKKF tegutseb samuti võru keele ja kultuuri elujõu säilimise nimel

[35] Võro Instituut [http://wi.ee/]
[36] Uma Pidu [http://www.umapido.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=11]

andes välja kohalikku tähtraamatut, ajalehte, korraldab regulaarselt ühiseid kokkusaamisi kõigis kihelkondades ning viib läbi iga-aastast Kaika suveülikooli.

VPK tegevuspiirkonnas on 32 rahvaraamatukogu. See arv tõenäoliselt enam ei suurene ning seda võib hinnata hetkel ka optimaalseks – kõigis suuremates kogukonnakeskustes on raamatukogud olemas. Rahvaraamatukogud täidavad ka kohaliku kogukonna kultuurielu keskuse rolli ja arvestades VPK tegevuspiirkonna demograafilist olukorda ja trende, on see igati positiivne.

VPK tegevuspiirkonnas ei asu ühtegi kaasaegsetele tingimustele vastavat teatrisaali, küll aga tegutseb piirkonnas 6 näiteringi rahvamajade juures ning 7 kooliteatrit. Lähim professionaalse tehnika ja valmidusega teatrisaal asub VPK tegevuspiirkonna tõmbekeskuses Võru linnas.

Nii muuseumid ja näiteringid kui ka rahvaraamatukogud on olulised tegevuspiirkonna elukeskkonna kvaliteedi osadena ning piirkondlike, ennekõike võru keele ja kultuuri, väärtuste hoidjate ja edasikandjatena.

Elanike sotsiaalne aktiivsus

2016. aasta seisuga on VPK tegevuspiirkonnas 442 mittetulundusühingut ja sihtasutust, 2010. aastaga võrreldes on kodanikuühenduste arv kasvanud 21% võrra. Vaatlusalusel perioodil on sama näitaja Eestis tervikuna kasvanud 13,6%, Põlvamaal 20%, Tartumaal 17,4%, Valga ja Võru maakonnas 14,3% võrra. Seega on teiste Kagu-Eesti maakondade ja Eesti keskmisega võrreldes kodanikuaktiivus VPK tegevuspiirkonnas kõige kõrgem.

Tabel 22. VPK tegevuspiirkonna mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv aastal 2010 ja 2016

	2010			**2016**			**Aktiivsuse tõus 2010-2016**
	Elanike arv	MTÜde ja SAde arv	1000 elaniku kohta	Elanike arv	MTÜde ja SAde arv	1000 elaniku kohta	
VPK piirkond	**20 330**	**371**	**19**	**19 880**	**442**	**23**	**21,05%**
Antsla vald	3 590	41	12	3 325	47	15	25,00%
Haanja vald	1 040	30	29	1 084	38	36	24,14%
Lasva vald	1 630	31	20	1 684	36	22	10,00%
Mõniste vald	910	16	18	859	18	21	16,67%
Rõuge vald	2 060	53	26	2 157	69	32	23,08%
Sõmerpalu vald	1 830	28	16	1 771	37	21	31,25%
Urvaste vald	1 290	29	23	1 269	30	24	4,35%
Varstu vald	1 140	21	19	1 050	27	26	36,84%
Vastseliina vald	2 050	23	12	1 970	39	20	66,67%
Võru vald	4 790	99	21	4 711	101	22	4,76%
KOGU EESTI	1 333 290	29 086	22	1 315 944	31 716	25	13,64%

PÕLVA MAAKOND	28 650	545	20	28 218	659	24	20,00%
TARTU MAAKOND	153 780	3 519	23	145 003	3 844	27	17,39%
VALGA MAAKOND	31 930	667	21	30 524	720	24	14,29%
VÕRU MAAKOND	35 060	711	21	33 973	801	24	14,29%

Allikas: Statistikaamet

Analüüsides kodanikuühenduste näitajat tuhande elaniku kohta, on VPK tegevuspiirkonnas näitaja mõnevõrra madalam kui Eestis ja Kagu-Eesti maakondades. 2016. aasta seisuga on VPK tegevuspiirkonnas 1000 elaniku kohta 23 mittetulundusühingut ja sihtastutust. Põlva, Võru ja Valga maakonnas on see näitaja 24, Tartu maakonnas 27 ning Eestis on keskmiselt 25 mittetulundusühingut ja sihtasutust 1000 elaniku kohta. VPK piirkonna kodanikeühenduste arv on seega väga lähedal nii naabermaakondade näitajatele kui ka Eesti keskmisele.

VPK tegevuspiirkonnas endas on kõige enam MTÜ-sid tuhande elaniku kohta Haanja (36) ja Rõuge (32) vallas, kõige vähem aga Antsla (15) ja Vastseliina (20) vallas. Perioodil 2010 – 2016 on kõige enam kasvanud kodanikeühenduste arv Vastseliina (66,7%) ja Varstu (31,25%) vallas. Kõige tagasihoidlikum kasv on olnud Urvaste (4,4%) ja Võru (4,8%) vallas.

Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide arv ja nende tihedus VPK tegevuspiirkonnas on üle Eesti keskmise. Uuringu „Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks maa-piirkondades“[37] alusel oli 2012. aastal VPK tegevuspiirkonnas 49 avalikuks kasutamiseks mõeldud objekti. Objektide arv tuhande elaniku kohta 1,44 ning objekte 100km^2 kohta on 2,34.

VPK tegevuspiirkonnas tegutseb 18 noorteklubi, noortekeskust ja noortetuba. Eesmärk on noori ühendada ja üheskoos aktiivset tegevust leida. Tegeletakse erinevate huvialade, ürituste korraldamise, projektide kirjutamise ja juhtimise ning noorsoovahetustega.

Lisa 4. Kogukonnateenuse uuringu kokkuvõte

2017. aasta aprillis viidi läbi küsitlus saamaks teada, missugused teenused praegu ja tulevikus kogukondade jaoks olulised on.

[37] Ernst & Young „Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks“ (2012)

Joonis 9. VPK teenuspiirkonna olulisemad teenused praegu ja tulevikus

Kõige suurem nõudlus on järgmiste teenuste järele (toodud olulisuse järjekorras): vajaduspõhise transpordi, töömehe, kogukonnapoe, interneti, kogukonnapõhise infolehe-veebilehe, poebussi/ rändpoe ja juuksuri järele. Lisaks pakkusid küsitletud välja järgmiseid kogukonnas vajaminevaid teenuseid ja spetsialiste: nõustaja, eestkõneleja, metsatööd, õunamahlapressimine, puude lõikus ja lõhkumine, ehitustööd, põlluharimisteenus (nt traktoriga põllutööd), duši kasutamise võimalu-se loomine ning kodutöödes abistamine (nt vanemaealiste abistamine). Kõige olulisemaks teenuseks praegu ja tulevikus peetakse seega vajaduspõhist transporti ja töömehe olemasolu.

Teenuste pakkumiseks ja kogukonnakeskuse korrashoiuks vajatakse eelkõige tehnikat ja seadmeid. Kõige enam vajatakse heakorratehnikat ja halumasinat.

Joonis 10. VPK teenuspiirkonna jaoks olulised seadmed/tehnika

Vajamineva tehnika puhul toodi kõige enam eraldi veel välja väiketraktorit ning muruniitmiseks vajalikke seadmeid (murutraktor, muruniiduk, trimmer).

Küsitluses uuriti ka seda, kuidas saaks noori enam kogukonna tegevustesse kaasata ning milliseid teenuseid vajaksid just piirkonna noored. Võimalike noorte kaasamise lahendustena nähti esmalt nende soovide väljauurimist, kogukonnaga seotud valdkondade tutvustamist ning seejärel juba tegevuste läbiviimise lubamist. Arvatakse, et kui kogukonnas on innovatiivne mõtlemine ja kaasaegne mõtlemine, tulevad noored ise tegevustega kaasa. Oluline on, et teised kogukonna-liikmed oleksid noortele eeskujuks ja suudaksid neid motiveerida. Seltsitegevustesse tuleb kaasata juba lapsepõlves, see loob aluspinna kogukonnatunde tekkimiseks.

Arvati, et piirkonna noored vajavad eelkõige sportimisvõimalusi ja -vahendeid. Noorte piirkonda jäämiseks tuleb tõsta kaugtöökohtade võimekust, oluline on hea interneti ja teiste tehniliste lahenduste tagamine. Konkreetsemate ideedena toodi välja programmeerimiskoolitust, rattalaenutust, bussitransporti (koolibussi, mis viib nii trenni kui ka muusikakooli) ja mängu-platse. Noorte ja piirkonna eripära sidumiseks on võimalik korraldada käsitöö õppepäevi ja muinaslugude õpitube.